

Agenda IJsselmeergebied 2050

*Concept resultaat zoals gepresenteerd op de gebiedsbijeenkomst van
22 februari 2018*

PROVINCIE FLEVOLAND

provinsje fryslân
provincie fryslân

Provincie
Noord-Holland

provincie **verijssel**

CONCEPT

Voorblad: Zicht op Medemblik vanuit Wieringermeer met op de voorgrond gemaal Lely
(Bevlogen landschap, Peter van Bolhuis / Pandion)

Agenda IJsselmeergebied 2050

*Concept resultaat zoals gepresenteerd op de gebiedsbijeenkomst van
22 februari 2018*

CONCEPT 16 februari 2018

In opdracht van:

Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat

Gemaakt door:

STROOTMAN
LANDSCHAPSARCHITECTEN

Funenpark 1-D
1018 AK Amsterdam
T. +31(0)20 419 41 69
bureau@strootman.net
www.strootman.net

Hollandseweg 7E
6706 KN Wageningen
T. +31 (0)317 46 52 00
info@wing.nl
www.wing.nl

Foto: Strand bij Lemmer
(De bovenkant van Nederland, Karel Tomei)

Inhoud

1	Waarom een gebiedsagenda?	6
2	Het IJsselmeergebied in 2050	12
3	Zo gaan we het organiseren	28
4	Doorwerking in de praktijk	32
	Bijlage: Landschap in lagen	42

Waarom een gebiedsagenda?

Volgens het Nationaal Waterplan is een integrale visie nodig voor het IJsselmeergebied, omdat hier veel ambities, opgaven en projecten samenkomen die van invloed zijn op de kwaliteit van het gebied als geheel. Dit was aanleiding voor de ministeries van IenW, EZK, LNV en OCW en de provincies Noord-Holland, Fryslân, Overijssel en Flevoland om samen met andere regiopartners een gebiedsagenda voor het IJsselmeergebied op te stellen. Deze gebiedsagenda bevat een richtinggevend perspectief voor de periode tot 2050, een bijbehorend organisatiemodel en de opmaat voor een gezamenlijke uitvoeringsagenda en kennis- en innovatieagenda. Achterliggend idee is dat er nog veel winst te behalen is als genoemde ambities, opgaven en projecten meer op elkaar betrokken worden en in samenhang worden opgepakt.

1.1 Aanleiding en doel

Voorgeschiedenis

Tijdens de voorbereiding van het Deltaprogramma werkten de gebiedspartijen al intensief samen aan de deltabeslissing IJsselmeergebied. Duidelijk werd toen dat klimaatadaptatie zowel spanningen geeft met bestaande functies in het gebied als grote kansen biedt. Het principe van 'building with nature', zoals op dit moment wordt toegepast bij de versterking van de Houtribdijk, is een duidelijk voorbeeld van dat laatste. Het laat zien hoe opgaven voor waterveiligheid en ecologie slim te verbinden zijn. Rond het IJsselmeergebied spelen ook andere opgaven, zoals verstedelijking, energietransitie en economische ontwikkeling. Deze kunnen grote ruimtelijke gevolgen hebben en moeten in samenhang gezien worden met het watersysteem. Hiertoe wil het Rijk met de regionale overheden, het bedrijfsleven, kennisinstanties en maatschappelijke organisaties verdere stappen zetten, aan de hand van een gezamenlijke gebiedsagenda voor het IJsselmeergebied.

Doel en afbakening van de Agenda IJsselmeergebied 2050

Het Nationaal Waterplan stelt dat er een goede balans moet zijn tussen de maatregelen om het watersysteem robuuster te maken en de verschillende gebruiksfuncties. De gebiedsagenda IJsselmeergebied 2050 (hierna kortweg gebiedsagenda of Agenda IJsselmeergebied) wil allereerst het (bestuurlijke) gesprek hierover mogelijk maken, in het kader van de versterking van de governance van het

gebied. De Agenda IJsselmeergebied gaat op zoek naar mogelijke spanningen tussen ambities en opgaven en naar synergiekansen tussen waterbeheer, natuur, verstedelijking, economie (o.a. landbouw, visserij, recreatie, nautische sector, drinkwaterwinning, energiewinning) en cultureel erfgoed. De gebiedsagenda zal input leveren voor de omgevingsvisies van Rijk, provincies en gemeenten en is daarmee een belangrijk bestuurlijke instrument voor integrale afwegingen over het IJsselmeergebied.

De agenda beschrijft het langetermijnperspectief voor het IJsselmeergebied tot 2050 en formuleert een aantal gezamenlijke ambities en ontwikkelingsprincipes (hoofdstuk 2). Dit wordt vertaald naar een voorstel voor een sterkere governance (hoofdstuk 3) en een eerste aanzet voor een gezamenlijke uitvoeringsstrategie en een bijbehorende kennis- en innovatieagenda (hoofdstuk 4). Het plangebied is niet strikt begrensd; het omvat in ieder geval het open water van het IJsselmeer, Markermeer/IJmeer en de Randmeren en de aangrenzende kustlandschappen. Afhankelijk van de opgave kan de invloedssfeer van de gebiedsagenda zich verder of minder ver uitstrekken naar het achterland.

De gebiedsagenda richt zich op gebiedsbrede opgaven, die uitstijgen boven het schaalniveau van afzonderlijke deelgebieden. Uitgangspunt is dat de uitwerking van deze opgaven bijdraagt aan de ruimtelijke kwaliteit van het IJsselmeergebied als geheel. Daarbij gaan we uit van een brede kwaliteitsdefinitie, dat wil zeggen dat we altijd kijken naar de best mogelijke combinatie van belevingswaarde, toekomstwaarde en gebruikswaarde. We kiezen voor een integrale aanpak, in driedig opzicht: we leggen koppelingen tussen verschillende sectorale beleidsvelden, we kijken over de provinciegrenzen heen en we brengen gebiedspartijen bij elkaar. Vanwege deze integrale aanpak dient de Agenda IJsselmeergebied als voorbeeld van gebiedsgericht werken voor de Nationale Omgevingsvisie (NOVI). Het water, dat in het verleden vaak los van het land werd beschouwd, zien we daarbij als belangrijke verbindende factor.

Betrokken partijen

Alle partijen zijn zich ervan bewust dat er de komende jaren belangrijke keuzen gemaakt moeten worden over gebiedsbrede opgaven en ambities. En dat deze keuzen grote ruimtelijke consequenties zullen hebben. Alle partijen hebben daarin een eigen rol én hebben elkaar ook nodig. De minister van IenW is als beheerder van het hoofdwatersysteem verantwoordelijk voor het nationale

beleidskader en de strategische doelen voor alle grote wateren, dus ook het IJsselmeergebied. De ministeries van LNV, EZK, BZK en OCW zijn betrokken vanwege de relevantie voor de beleidsterreinen visserij, economie, verstedelijking en cultureel erfgoed. Voor het Rijk is de gebiedsagenda een instrument voor de afstemming tussen de verschillende beleidssectoren van de rijksoverheid onderling (ook met het oog op de NOVI) en met die van de regionale partijen. Voor provincies als gebiedsregisseur en gemeenten als lokale overheid die het dichtst bij de burger staat, biedt de Agenda IJsselmeergebied handvatten om verbindingen te leggen tussen regionale en lokale plannen en gebiedsbrede beleidsdoelen. En waterschappen krijgen kansen aangereikt om de samenhang tussen het regionale water en het rijkswater te versterken en waterveiligheid als onderdeel van een integrale gebiedsopgave aan te pakken.

De gebiedsagenda is tevens een uitnodiging aan maatschappelijke organisaties, kennisinstellingen en marktpartijen om mee te doen. Deze partijen zijn betrokken geweest bij de voorbereiding en hebben een belangrijke rol in de uitvoering. Streven van de gebiedsagenda is om de samenwerking en de kennisuitwisseling te versterken en een gevoel van gezamenlijke verantwoordelijkheid te creëren.

Procesaanpak

De voorliggende concept Agenda IJsselmeergebied 2050 is tot stand gekomen via een participatieproces in drie fasen:

1. Verkenningfase: in 2016 is door een groot aantal mensen deelgenomen aan de 'gebiedsdialogen'. Deze hebben inhoudelijke bouwstenen voor de gebiedsagenda opgeleverd en bijgedragen aan het ontstaan van een brede 'IJsselmeercommunity'. Daarmee is de basis gelegd voor de voorgestelde governance.
2. Verdiepende fase: mede naar aanleiding van het advies van het College van Rijksadviseurs (CRa) van eind 2016 om meer focus aan te brengen, is in 2017 een aantal extra verkenningen uitgevoerd (van ecologische maatregelen en van de opgave voor energietransitie) en is de cultuurhistorische biografie van het IJsselmeergebied uitgebracht. De provincies Noord-Holland, Frylan, Overijssel en Flevoland hebben in deze fase een eigen interprovinciale agenda opgesteld, als bouwsteen voor de gebiedsagenda (zie kader op pagina 11). Alle bouwstenen zijn terug te vinden op de website van de gebiedsagenda (<http://www.agendaijsselmeergebied2050.nl>). De provincies Gelderland en Utrecht zijn niet direct betrokken, maar zijn steeds door de andere provincies geïnformeerd over het proces, en bijvoorbeeld ook via de gemeenten die actief zijn in het samenwerkingsverband Gastvrije Randmeren.
3. Integratiefase: eind 2017 zijn de verschillende bouwstenen met

elkaar gecombineerd, zijn speciale ambtelijke en bestuurlijke werkateliers gehouden om verder na te denken over de ruimtelijke samenhang, en zijn vier 'regiotafels' gehouden voor bestuurders en maatschappelijke partijen. De stakeholders zijn tevens betrokken via het Regionaal Overlegplatform IJsselmeergebied (ROIJ), via deelname aan een bestuurlijke conferentie op 11 januari 2018 en via een brede gebiedsbijeenkomst op 22 februari 2018. Op de laatste twee bijeenkomsten zijn de eerste concepten van de nu voorliggende gebiedsagenda besproken. Bestuurders hebben op 11 januari hun steun uitgesproken voor de conceptagenda en de verder te doorlopen stappen richting brede ondertekening en versterking van de governance van IJsselmeergebied. Het CRa heeft eind 2017 gereflecteerd op eerste contouren van de gebiedsagenda.

Medio 2018 zal een bijeenkomst worden georganiseerd voor een brede ondertekening van de gebiedsagenda. Naast de betrokken ministers en gedeputeerden krijgen ook vertegenwoordigers van gemeenten, waterschappen en maatschappelijke organisaties de gelegenheid om ambities van de gebiedsagenda te onderschrijven. Daarna zal de gebiedsagenda door de minister van IenW worden aangeboden aan de Tweede Kamer. Eind 2018 zullen nadere afspraken worden gemaakt over de vervolgaanpak, in een speciale bestuurlijke 'IJsselmeertafel'. In de vervolgfase hebben de betrokken partijen de gelegenheid de uitvoering van de gebiedsagenda ter hand te nemen.

De Agenda IJsselmeergebied 2050 roept ook op tot een gezamenlijke inspanning ten aanzien van de communicatie over het gebied. De gebiedsagenda kan ertoe bijdragen dat de bijzonder kwaliteiten van het IJsselmeergebied bij de bewoners, gebruikers en bezoekers beter bekend worden en dat de maatschappelijke betrokken bij de ontwikkeling van het gebied wordt vergroot.

1.2 Urgentie en opgaven

De opgaven voor het IJsselmeergebied zijn groot. In de verkenning-, verdieping- en integratiefase zijn deze uitvoerig onderzocht en is in beeld gebracht waar afhankelijkheden, kansen en dilemma's liggen. Hieronder volgt een korte samenvatting van de belangrijkste conclusies.

Klimaatadaptatie

De opgave voor klimaatadaptatie tot 2050 is al voor een groot deel verwerkt in het maatregelenpakket van het Deltaprogramma, het nieuwe peilbesluit voor het IJsselmeergebied en het lopende Hoogwaterbeschermingsprogramma. De klimaatopgave vraagt erom dat we nu al verder kijken dan 2050, want er moeten nieuwe

klimaatscenario's verkend worden met snellere zeespiegelstijging of droogteperiodes, waar we mogelijk nu al op willen anticiperen. De ruimtelijke consequenties van de reeds voorgenomen en eventuele aanvullende klimaatadaptatiemaatregelen zijn groot en de uitdaging voor de gebiedsagenda is om deze goed te verbinden met andere gebiedsopgaven. Maatregelen voor waterberging en het zuiniger omgaan met de bestaande zoetwatervoorraad hebben bijvoorbeeld grote invloed op de ontwikkelingsmogelijkheden voor de landbouw. Omgekeerd geldt voor bijvoorbeeld verstedelijking of natuurontwikkeling dat deze zo veel mogelijk 'klimaatadaptief' moeten worden uitgevoerd.

Natuurontwikkeling

Een belangrijke opgave is het behoud en het herstel van de biodiversiteit. Grote delen van het IJsselmeergebied zijn aangewezen als Natura 2000 gebied. Omdat veel van de oorspronkelijke dynamiek is verdwenen en natuurlijke gradiënten tussen water en land en tussen zoet en zout zijn versmald, is de veerkracht van het ecosysteem afgenomen. Hoewel de waterkwaliteit de laatste jaren is verbeterd, voldoet deze op veel plaatsen nog niet aan de normen. Daarnaast staan natuurwaarden onder druk door zaken als verstedelijking, menselijk gebruik van het gebied en klimaatverandering. Omgekeerd kunnen ecologische ontwikkelingen effecten hebben op de gebruiksmogelijkheden van het gebied. Zo is de groei van waterplanten plaatselijk een belemmering voor de recreatievaart en kan het herstel van zoet-zoutgradiënten een bedreiging zijn voor de drinkwaterwinning. Daarom is steeds een goede afstemming tussen natuurmaatregelen en gebruiksfuncties nodig.

Energietransitie

De energietransitie is een majeure opgave voor Nederland als geheel, met afwegingen die de Agenda IJsselmeergebied zowel geografisch als politiek-bestuurlijk overstijgen. In het Klimaatakkoord zullen nadere afspraken worden gemaakt over het realiseren van deze opgave. Het levert vragen op waar de gebiedsagenda niet omheen kan en wil. Daarom is het goed om vanuit de gebiedsagenda proactief in te spelen op de vraag wat de bijdrage van het IJsselmeergebied kan zijn. Er zullen in het kader van de gebiedsagenda verschillende opties nader worden onderzocht. Windmolens zijn vooralsnog het meest efficiënt, maar voor bijvoorbeeld zonne-energie en thermische energie zijn er ook goede mogelijkheden, zoals blijkt uit de uitgevoerde energieverkenning. De uitdaging is om oplossingen te realiseren die zo goed mogelijk rekening houden met andere ruimtelijke belangen in het gebied, zoals de openheid, vogelbewegingen en (bij ontwikkelingen in open water) de bevaarbaarheid.

Recreatie en toerisme

De toeristisch-recreatieve potenties van het IJsselmeergebied als het Blauwe Hart van Nederland lijken nog niet optimaal benut. Het historisch erfgoed en de landschappelijke diversiteit bieden volop aanknopingspunten voor een breed scala aan voorzieningen en gebruiksmogelijkheden. Het IJsselmeergebied kan nog veel beter ontsloten en in de markt gezet worden, zowel voor de direct omwonenden als voor bezoekers uit binnen- en buitenland. De toenemende toeristische druk op de stad Amsterdam maakt het extra urgent om aanvullende bestemmingen te realiseren en de toeristen meer te spreiden. De snelle groei van het toerisme en de 'belevingseconomie' is een enorme kans voor het IJsselmeergebied, maar dit vraagt een integrale aanpak en een zorgvuldige afstemming met de bestaande gebiedskwaliteiten en andere gebruiksfuncties. Ook vergrijzing en demografische veranderingen hebben invloed op het vrijetijdsgedrag, waar op ingespeeld moet worden.

Scheepvaart en nautische economie

Goederenvervoer over water is een relatief duurzame transportwijze en de maritieme sector is een economische factor van betekenis. Het IJsselmeergebied ligt op een strategische positie in het Noord Europese vaarwegennet. De huidige infrastructuur van sluisen, vaarwegen en havens is nog onvoldoende afgestemd, op de wensen en de groei van de maritieme economie en scheepsbouw. In het bijzonder de sluisen in de Afsluitdijk bij het Kornwerderzand hebben onvoldoende capaciteit voor de zeegaande vloot en voor de megajachten. Ook de schaal, de overslagfaciliteiten en de landzijdige ontsluiting van de bestaande havens en werven laten soms nog te wensen over. Verbeteringen van de infrastructuur vragen echter om grote investeringen en hebben ook grote ruimtelijke consequenties, die uitstijgen boven het lokale of regionale niveau. Juist daarom is een afweging op de schaal van het IJsselmeergebied nodig. De gebiedsagenda is daarvoor het passende kader.

Duurzame visserij

De visserij moet duurzaam. Voor de visserij wordt gestreefd om de vangsten in evenwicht te brengen en te houden met de natuurlijke productiviteit in het ecosysteem. Sinds de begin jaren 90 van de vorige eeuw zijn de visbestanden sterk achteruit gegaan. Dit heeft meerdere oorzaken. Het schoner wordende water met minder voedingsstoffen heeft geleid tot lagere productie. De visserijdruk bleef onverminderd hoog. Hierdoor komt het behalen van de doelen voor de Natura 2000 en de Kaderrichtlijn Water in het geding. Tevens staat hiermee de toekomst voor een duurzame, economische rendabele sector onder druk. De transitie naar een visserij die in evenwicht met de draagkracht van het systeem oogst uit de rente van de visbestanden en rekening houdt met natuuropgaven, is een

belangrijke randvoorwaarde om ook ingrepen ter verbetering van de kwaliteit van het systeem te doen slagen. De visserij kent een eigen bestuurstafel. Het vraagstuk met de sociaaleconomische belangen van de beroepsvissers en de gewenste natuurdoelen is complex. Ontwikkelingen op het gebied van de ruimtelijke inrichting, nalevingsgedrag, water- en waterbodembodemkwaliteit, de ecologie, marktontwikkelingen bepalen het speelveld waarbinnen we uiteindelijk tot een meer duurzaam evenwicht tussen visserij en natuur willen komen. De gebiedsagenda kan een rol spelen in de beantwoording van kennisvragen en de zoektocht naar nieuwe perspectieven voor de visserij door een goede afstemming met nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen.

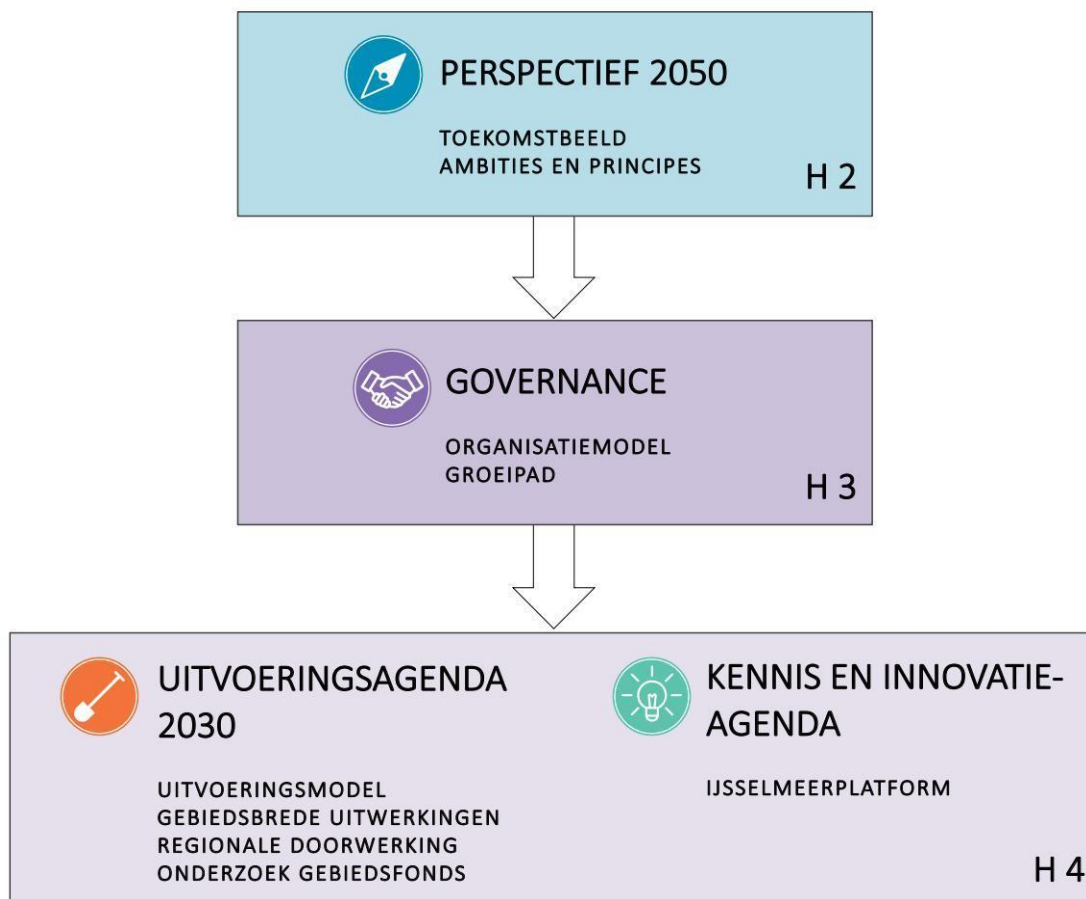
Verstedelijking

De grote verstedelijkingdruk en het toenemend toerisme in de Metropoolregio Amsterdam kunnen niet los gezien worden van de ontwikkeling van het IJmeer en Markermeer. De MRA-verkenning Markermeer IJmeer en het 'Panorama Markermeer IJmeer' gaan hier al op in. Dit zijn waardevolle bouwstenen voor de gebiedsagenda. Ook bestaande RRAAM afspraken ten aanzien van woningbouw, infrastructuur en ecologie worden meegenomen. De netwerkstad

Zwolle-Kampen kent een behoorlijke verstedelijkingsopgave en werkt al actief aan nieuwe concepten voor 'waterbewust bouwen'. Andere delen van het IJsselmeergebied hebben juist te kampen met economische en demografische krimp. De uitwerking van de verstedelijkingsopgave is primair de verantwoordelijkheid de regio's zelf, maar in de afstemming met gebiedsbrede kwaliteiten en opgaven en in de ontwikkeling van gebiedsbrede vereveningsmechanismen kan de gebiedsagenda een rol spelen.

AGENDA IJSSELMEERGEBIED 2050

Het schema geeft de opbouw van de gebiedsagenda weer in drie blokken. De blokken corresponderen met de hoofdstukken van dit rapport.

In de blauwe pagina's in het rapport is informatie opgenomen over de diverse bouwstenen die door verschillende organisaties zijn opgesteld ten behoeve van de gebiedsagenda en over een aantal lopende en voorgenomen voorbeeldprojecten (in hoofdstuk 4)

De Agenda IJsselmeergebied 2050:

- focust op opgaven, die raken aan de kwaliteit van het IJsselmeergebied als geheel
- beschouwt kwaliteit als de optimale combinatie van belevingswaarde, toekomstwaarde en gebruikswaarde
- wil de governance van het gebied versterken.

Interprovinciale gebiedsagenda

De vier IJsselmeerprovincies Noord-Holland, Flevoland, Fryslân en Overijssel hebben een interprovinciale gebiedsagenda opgesteld die over de provinciegrenzen heen kijkt. Aanleiding voor deze agenda was de uitnodiging van het Rijk (tijdens de IJsselmeertop van het Deltaprogramma IJsselmeergebied in oktober 2016) om samen te gaan werken aan een Agenda IJsselmeergebied 2050. Deze uitnodiging gaf de impuls om de interprovinciale samenwerking te versterken en gezamenlijk de belangrijke uitgangspunten voor het IJsselmeergebied te benoemen. De interprovinciale agenda is bestuurlijk vastgesteld in september 2017 en aangeboden aan het Rijk als een van de bouwstenen voor de gebiedsagenda van Rijk en regio samen. De provincies besloten eveneens verder samen op te trekken in het lopende traject, ook na het vaststellen van de Agenda IJsselmeergebied 2050. Met de agenda willen de provincies de kracht en kwaliteiten van het IJsselmeergebied versterken vanuit hun belangrijke kerntaken voor onder meer de ruimtelijke kwaliteit, de regionale economische ontwikkeling en een gezonde ecologie. Met de ambitie om, vanuit een integrale blik op het IJsselmeergebied, de samenwerking te versterken, kansen te benutten en het beleid en de investeringen beter op elkaar af te stemmen.

De vijf samenhangende agendapunten:

1. Kracht van het water en kustlandschappen, waarbij provincies regisseur zijn voor integrale gebiedsontwikkeling op regionale schaal.
2. Economie van het IJsselmeergebied, gericht op een krachtige lokale economische ontwikkeling passend bij het plaatselijk karakter
3. IJsselmeergebied als energiebron, met provinciale regie op een ruimtelijk kwalitatieve inpassing.
4. Een ecologisch gezond IJsselmeergebied, met provinciale regie over de ecologische verbetering van het achterland, de kustzone en sterke ecologische verbindingen.
5. IJsselmeergebied als zoetwaterbron, met de ambitie om de regionale afhankelijkheid van het gebruik van zoetwater niet verder te vergroten, opdat de zoetwatervoorziening geen reden hoeft te zijn om na 2050 het peil te verhogen.

**22 sept 2017
definitief**

Interprovinciale
Gebiedsagenda
IJsselmeergebied

Het IJsselmeergebied in 2050

Om richting te geven aan de ruimtelijke opgaven voor het IJsselmeergebied zijn drie overkoepelende ambities geformuleerd. Deze verwoorden hoe Rijk en regio willen dat het IJsselmeergebied er in 2050 uitziet. Centraal hierin staan de unieke landschappelijke kwaliteiten van de IJsselmeergebied. Het streven is er op gericht dat nieuwe ontwikkelingen passen bij deze kwaliteiten en liefst bijdragen aan de versterking ervan. Gezien de urgentie en de omvang van de ruimtelijke opgaven is gekozen voor een gezamenlijke en ontwikkelingsgerichte aanpak, waarbij Rijk en regio een eigen rol hebben. Zo kan de samenhang tussen verschillende ingrepen optimaal worden gewaarborgd, zowel ruimtelijk als in de tijd. Dit geldt ook voor de drie ambities: deze staan niet los van elkaar, maar zullen steeds in onderlinge samenhang worden ingezet. De ambities zijn vertaald in een aantal praktische principes, die als leidraad dienen voor de uitwerking van toekomstige ontwikkelingen en initiatieven.

De drie ambities:

- Het IJsselmeergebied = landschap van wereldklasse
- Het IJsselmeergebied = toekomstbestendig water- en ecosysteem
- Het IJsselmeergebied = vitaal economisch belang voor Nederland

Ligging in groter geheel

Het IJsselmeergebied is een kenmerkend onderdeel van de Nederlandse delta. Het herbergt grote natuurwaarden en is tegelijkertijd een prachtig voorbeeld van de Nederlandse traditie van landaanwinning en watermanagement.

Hoe zal het IJsselmeergebied er in 2050 uitzien? Deze speculatieve beschrijving neemt u mee naar een mogelijke toekomst. Natuurlijk zal de echte toekomst er heel anders uitzien, maar we zullen hem wel zelf moeten maken. Daarom zijn ambities en dromen onmisbaar.

Het IJsselmeergebied is de afgelopen 30 jaar uitgegroeid tot het kloppende Blauwe Hart van Nederland. Waar vroeger land en water met de rug naar elkaar toe lagen, zijn deze nu hecht aan elkaar verbonden. De dijk is niet langer een keiharde grens tussen twee werelden, maar opgenomen in een brede overgangszone waar cultuur en natuur op de ene plek naadloos in elkaar overgaan en op de andere een prachtig contrast vormen. Door slimme interventies in het watersysteem en de waterbodem zijn hydromorfologische processen hersteld en is een stevige basis gelegd voor een evenwichtige balans tussen de unieke natuurwaarden en de vele gebruiksfuncties van het gebied.

De waterveiligheid en de zoetwatervoorziening zullen ook na 2050 nog inspanningen vragen, maar doordat we hier in de afgelopen

decennia op hebben geanticipeerd, blijven de kosten binnen de perken en zijn de gevolgen voor het grondgebruik te overzien. Bovenal is het maatschappelijk bewustzijn gegroeid dat het IJsselmeergebied onderdeel is van een dynamische delta. We hebben feitelijk opnieuw leren leven met het water. Vroeger was het water voor veel mensen vooral iets waar je zo weinig mogelijk last van wilde hebben. Nu worden de kwaliteiten en waarden ervan breed erkend en omarmd. En voelen we ons allemaal verantwoordelijk voor het behoud ervan!

Niet alleen zijn de dijken op orde gebracht, maar ook in het achterland is meer ruimte aan het water gegeven. Nieuwe vormen van aquacultuur en natuurinclusieve landbouw hebben daar slim op ingespeeld en hebben er mede voor gezorgd voor dat de bodemdaling en de verzilting een halt zijn toegeroepen. Binnendijkse natuurgebieden zoals de Oostvaardersplassen en de Wieden-Weerribben zijn via vispassages en robuuste verbindingen maximaal verbonden met het grote open water. Buitendijks zijn vooroevers en eilanden aangelegd, die de golfslag dempen en tegelijkertijd nieuwe kwaliteiten en gebruiksmogelijkheden toevoegen. De nieuwe IJsseltak bij Kampen, het Reevediep, is uitgegroeid tot een fantastisch

natuur- en recreatiegebied. Wie had in 2015 kunnen vermoeden dat dit project de aanzet was voor de ontwikkeling van de hele IJssel- en Vechtdelta tot een ecologische en toeristische 'hot spot' van formaat? Nu profiteren Zwolle, Kampen en de kleinere steden en dorpen in de regio daar volop van mee.

Toeristen uit de hele wereld weten het IJsselmeergebied te vinden. Geen stedentrip naar Amsterdam is compleet zonder een wetlandsafari of Zuiderzeecruise. Populair zijn de meerdaagse Werelderfgoed- en museumarrangementen. De Markermeerkust doet niet onder voor de Noordzeekust en heeft een enorme impuls betekent voor het vestigingsklimaat in de regio. Supersnelle veerdiensten maken de steden en de toeristische attracties optimaal bereikbaar en zijn een serieus alternatief geworden voor het autoverkeer. Vanaf het watertransferium bij Amsterdam ben je binnen een kwartier in Almere en binnen een halfuur in Lelystad. Veel pendelaars binnen de metropoolregio Amsterdam maken hier dagelijks gebruik van. Langs het water zijn aantrekkelijke stedelijke waterfronten ontstaan, maar ook voor de natuurliefhebbers en de rustzoekers is er van alles te beleven. Wie vaart tussen de

natuureilanden van de Markerwadden, wandelt over Zuiderzeepad langs de Friese kust of 's ochtend vroeg ergens een hengel uitwerpt, kan zich alleen op de wereld wanen.

Het IJsselmeergebied draagt haar steentje bij aan de duurzame energievoorziening van Nederland. De energietransitie heeft bovendien onverwachte nieuwe kwaliteiten toegevoegd aan het landschap. De windparken die in het verleden in het water zijn aangelegd, bleken ideale plekken voor hoogproductieve floating farms en visrijke onderwaterreservaten. Qua energie-opbrengst hebben zonne- en thermische energie de windenergie inmiddels ingehaald, mede dankzij de spectaculaire innovaties van de Nederlandse energiesector. Aan het gebied is dat nauwelijks af te zien: het water zelf is energiebron, transportmiddel en opslagvoorziening in één geworden, zonder dat daar grote installaties voor nodig zijn.

2.1 Ambitie: landschap van wereldklasse

Ambitie is om het IJsselmeergebied in de etalage te zetten als 'landschap van wereldklasse' en om de landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteiten als uitgangspunt te nemen bij alle ruimtelijke ontwikkelingen in het gebied. Dit betreft niet alleen het zorgvuldig beheer en behoud van beschermde objecten en gebieden, maar ook het beleefbaar maken van het grotere 'verhaal van het landschap' en het ruimte bieden aan nieuwe ontwikkelingen die de ruimtelijke identiteit van het gebied versterken of verrijken. Bij elk initiatief gaan we na OF het kan, WAAR het kan en -ten slotte- HOE het kan. Maatwerk is hierbij sleutelwoord: op de ene plek is meer mogelijk dan op de andere. In hoofdstuk 4 werken we dit uitvoeringsmodel verder uit.

Cultuurhistorie als leidraad voor ruimtelijke ontwikkeling

Het landschap van het IJsselmeergebied leest als een spannend boek. Overal zijn sporen terug te vinden van het rijke handelsverleden en de bijzondere ontginningsgeschiedenis van Nederland. De historische waterstaatswerken en de combinatie van water, oud land en nieuw land maken dit gebied internationaal uniek. Maar liefst zes Werelderfgoedobjecten of -gebieden in en om het IJsselmeergebied getuigen daarvan. De cultuurhistorische kwaliteiten zijn uitvoerig gedocumenteerd in de biografie van het IJsselmeergebied, opgesteld in opdracht van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (zie kader op bladzijde 18). Tevens bevat de biografie ontwikkelprincipes voor hoe deze kwaliteiten richting kunnen geven aan ruimtelijke ontwikkelingen.

Ruimtelijke eenheid en diversiteit versterken

Die ruimtelijke identiteit wordt bepaald door de eenheid van het grote open water en door de enorme diversiteit aan kustlandschappen daar rondom heen. Deze landschappelijke kwaliteiten zijn door de Van Eesteren leerstoel onderzocht en vertaald in '10 gouden regels voor het IJsselmeergebied' (zie kader op bladzijde 15). Deze bieden inspirerende handvatten om richting en meerwaarde te geven aan de ruimtelijke ontwikkeling.

Internationaal voorbeeld voor duurzame ontwikkeling in deltagebieden

Bij de ontwikkeling van het gebied is het nadrukkelijk de ambitie van de Agenda IJsselmeergebied 2050 om innovatie te stimuleren en voorbeeldprojecten te ondersteunen. Met projecten als de herinrichting van de Afsluitdijk, de opwaardering van de Noord-Hollandse Markermeerdijk, de Floriade in Almere en de gebiedsontwikkeling van Kampen/Zwolle zal het IJsselmeergebied een voortrekkersrol blijven vervullen voor innovatief watermanagement en klimaatadaptieve gebiedsontwikkeling. Deze projecten zijn een internationaal visitekaartje voor de Nederlandse weg- en waterbouw- en landbouwsector en ze hebben een grote 'spin off' op de regionale economie.

Principes

- Cultuurhistorie als leidraad voor ruimtelijke ontwikkeling
- Ruimtelijke eenheid en diversiteit versterken
- Internationaal voorbeeld voor duurzame ontwikkeling in deltagebieden

Ambitie: icoon van Nederland

De wisselwerking tussen land en water heeft unieke historische kwaliteiten opgeleverd en is nog steeds een sterk onderscheidend kenmerk van het IJsselmeergebied. De Zuiderzee was een knooppunt in de handelsroutes van het Hanzeverbond en de VOC. De sterren op de kaart geven de Werelderfgoedgebieden aan.

Cultuurhistorie als leidraad voor ruimtelijke ontwikkeling

Internationaal voorbeeld voor duurzame ontwikkeling in deltagebieden

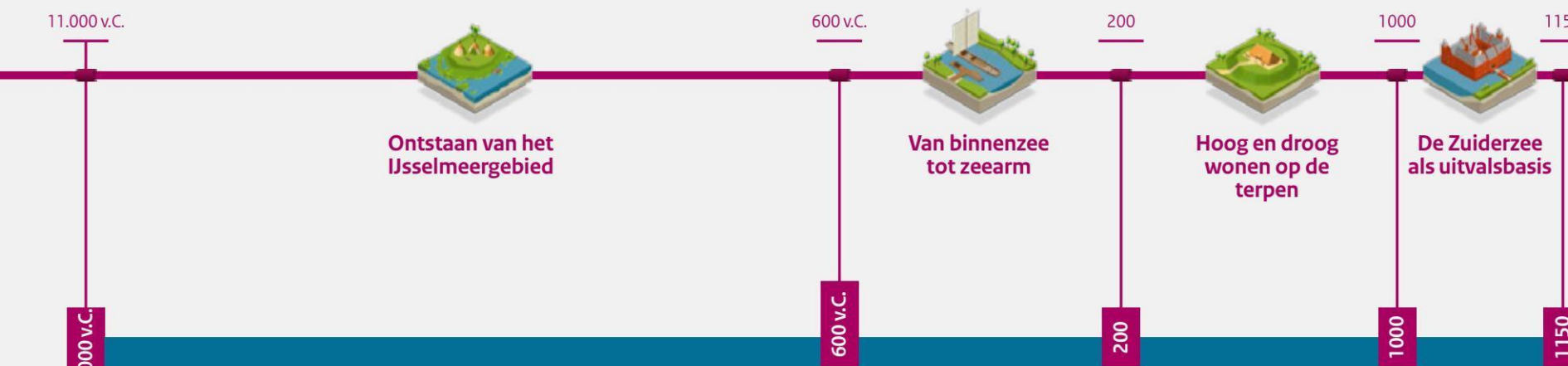
Ruimtelijke eenheid en diversiteit versterken

Cultuurhistorische IJsselmeerbiografie

De Cultuurhistorische IJsselmeerbiografie van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) vertelt de verhalen van het IJsselmeergebied. Dat zijn verhalen over het landschap en het ingrijpen van de mens daarin, maar ook de verhalen over het immateriële erfgoed zoals de Zuiderzeecultuur. Ze laten het erfgoed leven en zetten mensen aan om na te denken over hun omgeving en hoe zij zich daartoe willen verhouden.

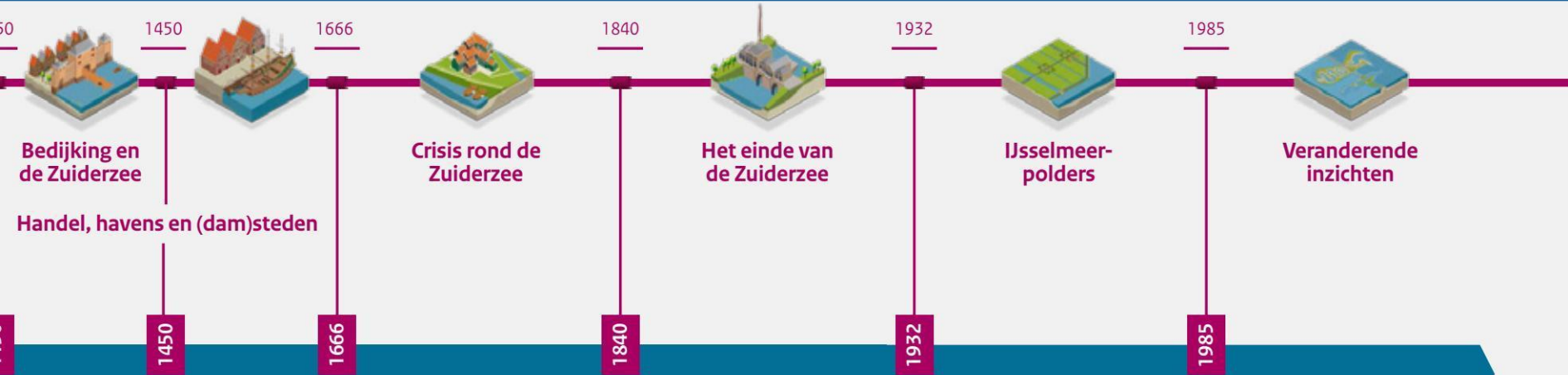
De IJsselmeerbiografie is bedoeld als onderlegger, bouwsteen en inspiratiebron voor de gebiedsagenda. De IJsselmeerbiografie geeft inzicht in de ontstaansgeschiedenis, de ruimtelijke samenhang en de landschappelijke karakteristieken van het gebied. Dit aan de hand van vier ruimtelijke karakteristieken, die nog steeds in het landschap en de steden aanwezig zijn, namelijk:

- aardkundige en archeologische schatkamer: blik op het verdronken geologische en (pre)historische verleden;
- de oude kustlandschappen van de Zuiderzee: iconen van de strijd tegen en het leven met het water;
- het samengebalde erfgoed van de Zuiderzeesteden: tastbaar handels- en visserijverleden;
- ingenieurskunst en maakbaar land: de Zuiderzeewerken als icoon van vooruitgang en moderniteit.

Door vroeg in het ontwerpproces de ruimtelijke karakteristieken van het erfgoed van een gebied te kennen, is er ruimte om het erfgoed daarin te gebruiken en de ruimtelijke kwaliteit van het gebied te versterken. Door het erfgoed in stand te houden, in te passen of zelfs te transformeren. Voorbeelden daarvan staan ook in de handreiking Water, Erfgoed en Ruimte van RCE.

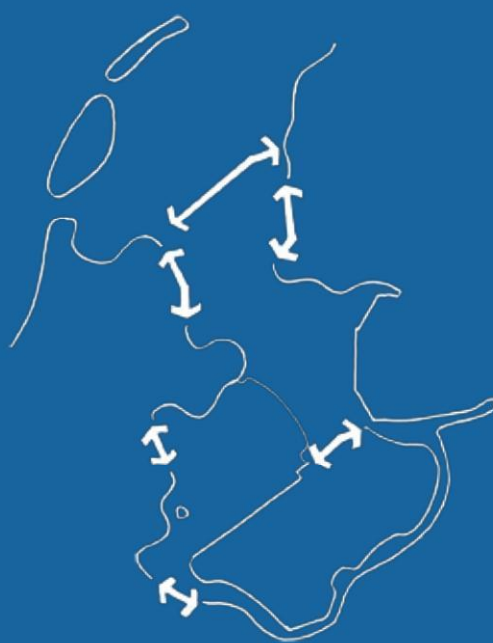
In het laatste hoofdstuk van de IJsselmeerbiografie staan richtinggevende ontwikkelprincipes beschreven. Deze nodigen uit om de ruimtelijke cultuurhistorische karakteristieken bij de ontwikkeling van het gebied in te zetten.

De 10 gouden regels voor het IJsselmeergebied

In 2016 zijn door de Van Eesteren leerstoel de '10 Gouden Regels' voor het IJsselmeergebied gepresenteerd. De Van Eesteren leerstoel is verbonden aan de TU Delft en gericht op 'stedenbouw in relatie tot de fysieke condities van het Nederlandse deltalandschap'. De 10 Gouden Regels zijn ontwikkeld door Frits Palmboom, hoogleraar aan de TU Delft.

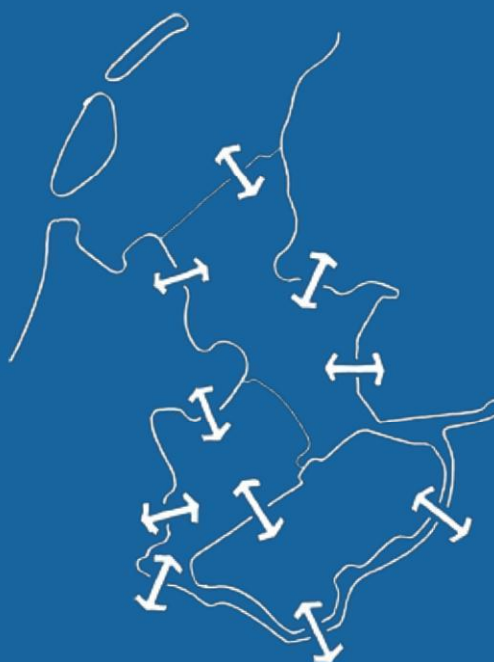
De 10 Gouden Regels zijn aansporingen om bepaalde karakteristieken van het IJsselmeergebied te beschermen, behouden, versterken, ontwikkelen of te transformeren. Ze gaan bijvoorbeeld over het open houden van lange zichtlijnen, het realiseren van een 'Rondje IJsselmeer', het toegankelijk maken van de kruin van de dijk en de inrichting van omliggende zones met natuur- en recreatiewaarden. De aansporingen zijn handzame ontwerpprincipes, en ze zijn niet directief. Ze gelden in principe voor het hele IJsselmeergebied, maar laten ook lokale differentiatie toe en dagen vooral uit tot maatwerk.

1. Maak het rondje IJsselmeer compleet

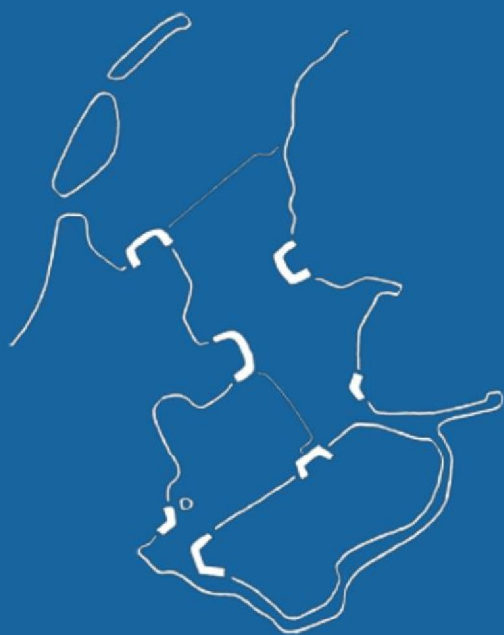
2. Benader de kust niet als een lijn maar als een zone

6. Intensiveer de verbindingen tussen het water en het achterland

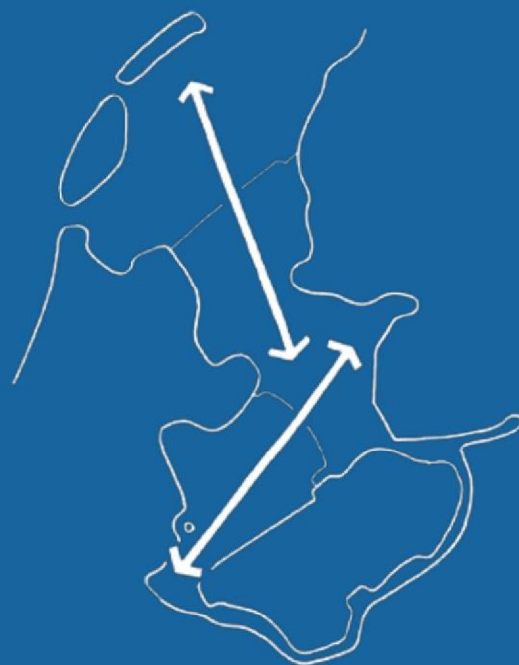
7. Speel in op de diversiteit van het (onder)waterlandschap

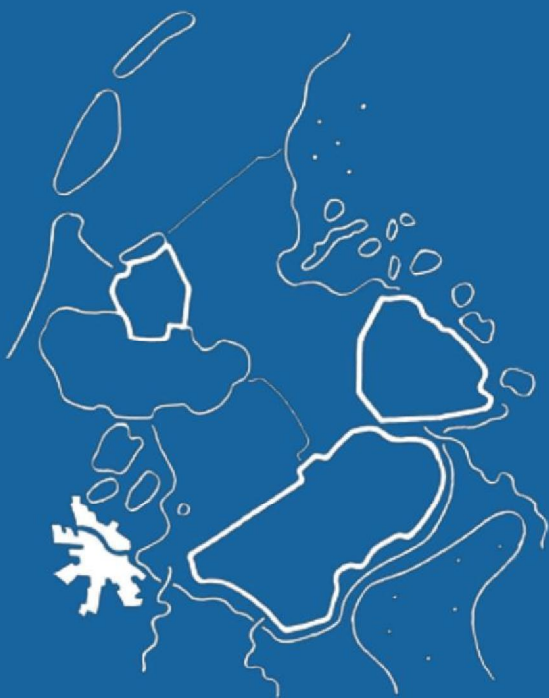
3. Respecteer en versterk de opeenvolging van baaien en kapen

4. Koester en versterk het verschil tussen strakke en grillige kusten

5. Verdedig de grootste open maten in het gebied

8. Buit de diversiteit van het achterland uit

9. Verfijn het netwerk van verbindingen, te land en te water

10. Voeg een paar nieuwe krachtige trekkers toe

2.2 Ambitie: toekomstbestendig water- en ecosysteem

Als tweede ambitie is geformuleerd: de ontwikkeling van een toekomstbestendig water- en ecosysteem. Deze basislaag moet immers op orde zijn om een duurzame ontwikkeling mogelijk te maken. Dat is nu nog niet het geval. Het ecosysteem is verarmd door ingrepen uit het verleden en het watersysteem is nog niet berekend op de verwachte gevolgen van klimaatverandering in de toekomst.

Waterveiligheid geborgd

Klimaatverandering en de nieuwe normering maken maatregelen voor waterveiligheid nodig. Daarbij wordt niet alleen naar de dijken zelf gekeken, maar ook naar een brede zone daar omheen. Waar maatregelen aan de orde zijn, zullen vanuit de Agenda IJsselmeergebied prikkels ontstaan voor nieuwe concepten als building with nature, vooroevers, achteroevers en multifunctionele dijken. Deze concepten kunnen meerwaarde opleveren voor het landschap, de natuur en de praktische gebruiksmogelijkheden.

Duurzaam gebruik strategische zoetwatervoorraad

Voor de zoetwatervoorziening van het achterland blijft het IJsselmeergebied van strategisch belang. Tegelijkertijd is er de wens om peilfluctuaties te beperken. Uitgangspunt is daarom dat wateronttrekkingen in de toekomst niet verder toenemen, zodat geen hogere waterpeilen nodig zijn dan worden aangegeven in het nieuwe peilbesluit. Dit vraagt op de langere termijn aanpassingen in de landbouw, als grootste watergebruiker. In het Deltaplan Zoetwatervoorziening wordt hiervoor een aanpak ontwikkeld, en vanuit gebiedsagenda proberen we een bijdrage te leveren vanuit een brede ruimtelijk-economische invalshoek. Er lopen al pilots om landbouwwaterhuishouding en natuur slimmer te verbinden. Voor de drinkwatervoorziening is een blijvende inspanning nodig om de kwaliteit van het IJsselmeerwater te verbeteren, zowel op internationale schaal (stroomgebiedniveau) als lokaal. Het KRW-beleid is hiervoor een belangrijke motor.

Robuust ecosysteem in balans met waterbeheer en gebruiksfuncties

Het ecosysteem van het IJsselmeergebied kent, als gevolg van de afdammingen en landaanwinningen uit het verleden, grote beperkingen en is niet robuust. Ten behoeve van de doelen van Natura 2000 en de Kaderrichtlijn Water worden reeds maatregelen uitgevoerd voor versterking van het ecologisch systeem. Voor robuuste natuur die veerkrachtig genoeg is om klimaatverandering op te vangen en die ruimte biedt voor economische ontwikkeling zijn echter aanvullende maatregelen nodig. In de uitgevoerde natuurverkenning (zie kader) zijn hiervoor drie oplossingsrichtingen aangegeven: ontbrekende habitats

toevoegen, diversiteit vergroten en ontsnipperen. Op basis hiervan zijn concrete maatregelen geïdentificeerd, die nader zullen worden uitgewerkt. Uitgangspunt is dat deze steeds goed afgestemd worden met de eisen vanuit het waterbeheer, de waterveiligheid, de verschillende gebruiksfuncties én de cultuurhistorische en landschappelijke gebiedskwaliteiten. Er liggen veel kansen voor een integrale aanpak, maar ook enkele spanningen, die vragen om duidelijke keuzen. Een veelbesproken spanningsveld is dat tussen waterplantenontwikkeling en waterrecreatie. Andere voorbeelden van spanningsvelden zijn vismigratie tussen Waddenzee en IJsselmeer versus drinkwaterwinning en visserij versus natuur. In het kader van de Uitvoeringsagenda zullen nadere afwegingen plaatsvinden, binnen de kaders van het gezamenlijke perspectief.

Duurzame energiewinning met behoud van kernkwaliteiten

Het IJsselmeergebied kan een belangrijke bijdrage leveren aan de komende energietransitie van Nederland, gegeven de enorme ruimte en de specifieke mogelijkheden van 'energie uit water en bodem'. Tegelijkertijd hebben we een strategie nodig die aangeeft welke vormen van energieopwekking het beste bijdragen aan de energiedoelen, vanuit het oogpunt van diversiteit in energiebronnen, vanuit netwerkoeverwegingen, en gelet op de specifieke gebiedskwaliteiten en andere gebruiksfuncties van het IJsselmeergebied. Het IJsselmeergebied zal ook als energielandschap worden gezien. Het open water biedt op zichzelf niet alleen ruimte voor de winning van wind- en zonne-energie, maar kan ook een zelfstandige bron zijn van duurzame energie. Op de Afsluitdijk wordt bijvoorbeeld al geëxperimenteerd met 'blue energy' en stromingsenergie. Daarnaast biedt de combinatie van water met warmte-koudeopslag (thermisch energie) veelbelovende mogelijkheden. Onderzocht zal worden hoe de benodigde investeringen en maatregelen in duurzame energie niet alleen optimaal ruimtelijk ingepast kunnen worden, maar ook maximaal kunnen bijdragen aan versterking van de gebiedskwaliteiten en gebruiksfuncties. Gezien de urgentie en de impact van de energietransitie en de grote dilemma's die dat met zich meebrengt, is het essentieel dat deze opgave integraal wordt opgepakt. De Agenda IJsselmeergebied 2050 biedt daarvoor een handvat. Belangrijk is dat de gebiedsagenda de reeds lopende processen faciliteert, richting Klimaatakkoord en de regionale uitwerking daarvan.

Principes

- Waterveiligheid geborgd
- Duurzaam gebruik strategische zoetwatervoorraad
- Robuust ecosysteem in balans met waterbeheer en gebruiksfuncties
- Duurzame energiewinning met behoud van kernkwaliteiten

Ambitie: toekomstbestendig water- en ecosysteem

Het IJsselmeergebied is een hotspot op de Europese flyway van trekvogels en een schakel in de swimway van trekvis. De ligging in een delta op de grens van zout en zoet maakt het gebied extra gevoelig voor de gevolgen van klimaatverandering. De betekenis als grootste zoetwaterreservoir van Europa zal alleen maar toenemen.

Waterveiligheid geborgd

Duurzaam gebruik strategische zoetwatervoorraad

Robuust ecosysteem in balans met waterbeheer en gebruiksfuncties

Duurzame energiewinning met behoud van kernkwaliteiten

Energieverkenning IJsselmeergebied

Als onderdeel van de verdiepingsfase van de Gebiedsagenda IJsselmeergebied 2050 is begin 2017 een energieverkenning voor het IJsselmeergebied uitgevoerd door Posad en Ecofys. Deze verkenning geeft vanuit verschillende invalshoeken weer wat energieontwikkelingen betekenen voor het landschap van het IJsselmeergebied.

Daarbij is gebruik gemaakt van eigen kennis ingebracht door de twee bureaus, er zijn interviews gehouden met belangrijke stakeholders in het gebied en in een tweetal ateliers zijn overige stakeholders betrokken en geconsulteerd. Deze gesprekken en ateliers hebben bijgedragen aan het ontwikkelen van een drietal denkrichtingen. Deze denkrichtingen tonen steeds een andere manier van omgaan met het bestaande landschap, verschillende “energiemixen” en de daarbij behorende opwekpotenties. Ze zijn getypeerd als:

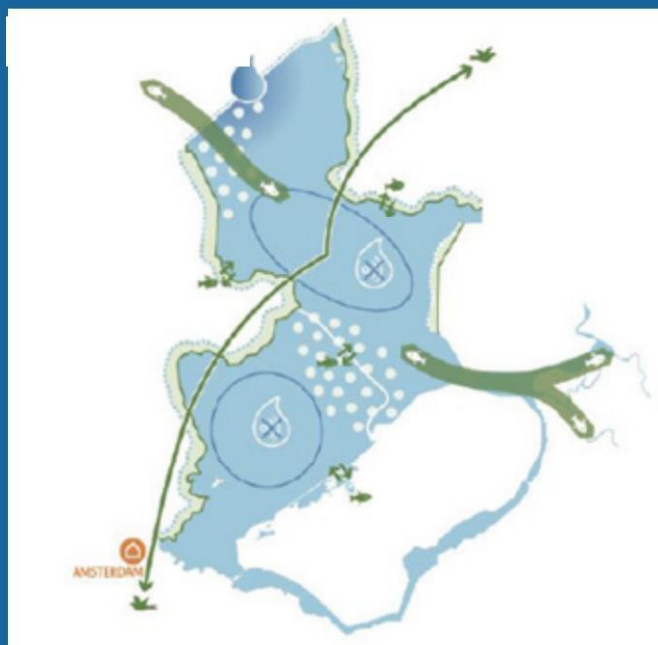
- aansluiten op karakteristiek
- optimaal meekoppelen
- economisch duurzaam.

Natuurverkenning IJsselmeergebied

De Natuurverkenning IJsselmeergebied is een gezamenlijk product van de projectteams voor de Verkenning Grote Wateren en de Agenda IJsselmeergebied 2050. De conclusies zijn samengevat in een 'factsheet'. Voor meer informatie is het Achtergronddocument Preverkenning IJsselmeergebied beschikbaar.

De verkenning maakt duidelijk wat ontbreekt aan de huidige inrichting van het IJsselmeergebied om het ecosysteem robuust te maken. Robuuste natuur is een drager voor gebruiksfuncties en is in staat om de gevolgen van klimaatverandering en de komst van exoten op te vangen. In de verkenning zijn (veelal grootschalige) inrichtingsmaatregelen geïdentificeerd voor acht deelgebieden. De maatregelen leiden vooral tot vergroting van de oppervlakte ondiep water, aan natuurlijke overgangen tussen land en water en aan versterking van de relatie tussen watersystemen. Daarnaast zijn maatregelen voor visserij en beheer geïdentificeerd. De maatregelen zijn aanvullend op wat er reeds gebeurt in het kader van Natura 2000 en de Kaderrichtlijn Water en zijn nodig om ook op de lange termijn het gebied ecologisch robuust en veerkrachtig te houden.

2.3 Ambitie: vitaal economisch belang

Toerisme, waterrecreatie, scheepvaart, nautische industrie en visserij zijn belangrijke economische sectoren die direct verbonden zijn met het water. De economische betekenis van het IJsselmeergebied (inclusief de Randmeren) strekt zich echter veel verder uit. Als 'Blauwe Hart van Nederland' is het van onschatbare waarde voor het woon- en vestigingsklimaat van de hele Deltametropool. En als waterleverancier van grote delen van West- en Noord-Nederland draagt het in belangrijke mate bij aan de concurrentiekracht van de agrarische sector. Kortom: het IJsselmeergebied vertegenwoordigt een vitaal economisch belang voor heel Nederland. Dit economisch belang is de derde pijler van het gezamenlijk perspectief. Ambitie is om de potenties van het IJsselmeergebied voor de nationale en de regionale economie optimaal te benutten en verder uit te bouwen, steeds in relatie met de kernkwaliteiten en de randvoorwaarden van het water- en ecosysteem.

Aansprekende en gedifferentieerde bestemming

Onderdeel van de ambitie is allereerst de toeristische en recreatieve versterking van het IJsselmeergebied. Het gebied heeft alles in zich om een internationale reisbestemming te worden en kan zo bijdragen aan een betere spreiding van de toeristische druk over het land. Voorwaarden daarvoor zijn een sterk en herkenbaar profiel, een hoogwaardig en onderling afgestemd aanbod aan voorzieningen, een goede ontsluiting (over water en over land) en een gerichte marketing. De verschillende kusttrajecten hebben elk een eigen profiel en daardoor kan een breed 'toeristisch product' worden aangeboden, met bijvoorbeeld meerdaagse arrangementen. Deze differentiatie zal beter benut worden. Ook de recreatie en het binnenlandse toerisme zullen daarvan profiteren. De sportvisserij en de vrijetijdseconomie zijn sterke sectoren met een behoorlijke groeipotentie.

Optimale bijdrage aan woon- en vestigingsklimaat van Nederland

Daarnaast wordt ernaar gestreefd om de stedelijke ontwikkeling, zowel in gebieden met hoge druk (als de Deltametropool en Zwolle) als gebieden met lage druk (Noord-Oostpolder en delen van de Noord-Hollandse en Friese kustlijn), in te zetten voor een actieve kwaliteitsimpuls van de betreffende kusttrajecten. De ontwikkeling van stedelijke waterfronten en recreatieve oeverzones wordt gecombineerd met verbetering van de natuur- en landschapskwaliteit en de sociaaleconomische vitaliteit in een groter gebied. Juist door dit gebiedsbreed af te stemmen, kunnen eventuele negatieve effecten op een plek gecompenseerd worden door extra investeringen elders. In het kader van de Uitvoeringsagenda zullen hiervoor passende financiële en planologische regelingen worden onderzocht.

Sterke nautische economie en transport over water

Goederentransport over water is een duurzame vervoerswijze en gezien de strategische ligging van het IJsselmeergebied in het Noord Europese vaarwegennet liggen hier nog grote economische kansen. Gestreefd wordt naar een versterking van het 'nautisch netwerk'. Dit vraagt om een gezamenlijke aanpak van vaarwegen, sluizen, havenfaciliteiten en landzijdige ontsluiting. Uitgangspunt is dat de benodigde investeringen maximaal bijdragen aan versterking van de gebiedskwaliteiten en andere gebruiksfuncties, bijvoorbeeld door combinatie van vaargeulverdieping met natuurontwikkeling. Verder zullen economische innovaties, zoals 'autonoom varen', ondersteund worden, in het kader van de kennis- en innovatieagenda.

Ook de recreatieve chartervaart is een economische factor van betekenis en deze stelt specifieke eisen aan de inrichting. Deze zullen goed afgestemd worden met die van de binnenvaart en van de kleinere recreatievaart. Verder zal onderzocht worden of personenvervoer over water gestimuleerd kan worden. Met name in en van en naar de Metropoolregio Amsterdam kan dit een toegevoegde waarde hebben, mits ook het voor- en natransport ter plaatse goed geregeld is.

Duurzame visserij in balans met de productiviteit van het ecosysteem

Voor de visserij wordt ernaar gestreefd om de vangsten op zo kort mogelijke termijn in evenwicht te brengen en te houden met de natuurlijke productiviteit van het ecosysteem. Door de voorgenomen natuurmaatregelen wordt deze productiviteit vergroot en ontstaan dus ook nieuwe kansen voor de visserij. De sector werkt professioneel en transparant met een hoge mate van interne regulering. Daarnaast kan door lokale verwerking en afzet van vis als hoogwaardig streekproduct meerwaarde worden gecreëerd. De verduurzaming van de visserij is een apart beleidsspoor met een eigen bestuurlijke tafel, maar door in het kader van de Agenda IJsselmeergebied 2050 goede verbindingen te leggen met ruimtelijke ontwikkelingen zoals de aanleg van natuurlijke vooroevers en vispassages kan dit proces versneld worden.

Principes

- Aansprekende en gedifferentieerde toeristisch-recreatieve bestemming
- Optimale bijdrage aan woon- en vestigingsklimaat van Nederland
- Sterke nautische economie en transport over water
- Duurzame visserij in balans met de productiviteit van het ecosysteem

Ambitie: vitaal economisch belang

De kaart laat het stedelijk netwerk en het vaarnetwerk van West-Europa zien. Deze zijn mede bepalend voor het economisch belang van het IJsselmeergebied: als 'Blauwe Hart' van de Deltametropool en als strategische schakel in de vaarverbinding tussen Noordzee en achterland.

Aansprekende en gedifferentieerde
toeristische- recreatieve bestemming

Optimale bijdrage aan woon- en
vestigingsklimaat van Nederland

Versterking maritieme economie en
transport over water

Duurzame visserij in balans met
productiviteit van het ecosysteem

Zo gaan we het organiseren

We willen er samen voor zorgen dat de gebiedsagenda gaat leven en in de praktijk verankerd raakt. Dat vraagt daadkracht, een heldere regie en ruimte voor nieuwe initiatieven van coalities van partijen. Ook is het nodig dat financiële stromen beter worden gekoppeld. Het streven is de visie van de agenda te borgen in een gezamenlijke aanpak. Daarnaast willen we noodzakelijke ontwikkelingen een stap verder brengen op zo'n manier dat ze bijdragen aan het verhaal van het IJsselmeergebied als Blauw Hart van Nederland en de ambities van deze agenda.

3.1 Organisatiemodel

Uitgangspunt is de organisatie licht te houden, de daadkracht te vergroten en lef te tonen door gebiedsbrede opgaven op te pakken. We bouwen voort op en sluiten aan bij bestaande structuren. Waar mogelijk fuseren of verbreden we bestaande vergadergroepen om de bestuurlijke drukte te verminderen en processen eenvoudiger te maken. We nemen geen bevoegdheden over; die blijven daar waar ze nu liggen. We voeren regie op het stimuleren van integrale ontwikkelingen. Daarbij gaan we uit van een stapsgewijze, adaptieve opbouw van de organisatie (bijvoorbeeld: we leren al doende of het organisatiemodel werkt en hoe dat beter kan). Deze uitgangspunten leiden tot een voorstel voor een organisatiemodel zoals weergegeven in het schema op de volgende bladzijde en hieronder verder toegelicht.

Om de agenda de beoogde werking te geven, worden in het organisatiemodel de volgende kerntaken belegd:

1. Ondersteunen van bestaande initiatieven en projecten in het IJsselmeergebied tot bewust bijdragend aan, of in ieder geval tot goed passend bij de gezamenlijke principes en ambities.
2. Initiëren van nieuwe (IJsselmeerbrede) initiatieven/projecten/studies waar nodig om de ambities te behalen.
3. Signaleren van hittepunten (waar botsen initiatieven?) en kansen (waar versterken ze elkaar?): ontwikkelingen mogelijk maken en werken aan de gebiedskwaliteiten aan de hand van de gezamenlijke principes.
4. Lessen trekken uit bestaande projecten (kennisuitwisseling) en leren werken aan de hand van de gezamenlijke ambities en principes.

Hieronder schetsen we de rol en de samenstelling van de verschillende onderdelen van het governance-model, inclusief een groeipad. Elk onderdeel heeft een eigen rol en specifieke taken binnen de hierboven genoemde kerntaken. De betrokkenheid van burgers ligt primair op het lokale en regionale niveau en is daar belegd in onder meer de diverse burgerplatforms rond de regionale tafels en projecten. Via de gemeenten en de maatschappelijke organisaties zoals vertegenwoordigd in het Regionaal Overlegorgaan IJsselmeergebied (ROIJ) hebben zij tevens een stem in de gebiedsbrede discussie.

3.2 BPIJ - Integraal

Het Bestuurlijk Platform IJsselmeergebied heeft de rol van 'dagelijks bestuur' van de gebiedsagenda en werkt in het verlengde van of geïntegreerd met het huidige BPIJ – het Bestuurlijk Platform IJsselmeer dat het Deltaprogramma IJsselmeergebied aanstuurt – (zie 'groeipad').

Taken

Het BPIJ-Integraal:

- Werkt op het niveau van (gebiedsbrede) opgaven, en richt zich op het vroegtijdig sturen op integraliteit en kwaliteit.
- Legt verbindingen met andere (regionale of projectgebonden) bestuurlijke tafels.
- Zoekt koppelingen tussen opgaven en lokt op deze manier integrale realisatie uit. Dat doet zij door te prikkelen, te verleiden en een uitnodigend perspectief te bieden.
- Draagt de kwaliteit van het IJsselmeergebied uit.
- Adresseert hittepunten en geeft richting aan oplossingen.
- Zoekt naar passende ruimte voor nieuwe initiatieven (binnen de principes en ambities van de gebiedsagenda).
- Bereidt het jaarlijkse Bestuurlijk Overleg IJsselmeergebied voor (Rijk en provincies; vaststelling uitvoering- en kennisagenda, mogelijk een tafel analoog aan MIRT).
- Bouwt en versterkt bestuurlijke allianties op het niveau van realisatie, met het oog op het bestuurlijk en financieel mogelijk maken van gewenste ontwikkelingen.
- Zorgt voor het tot stand komen van financiële arrangementen die opgaven combineren, bijvoorbeeld via het nader uit te werken instrument gebiedsfonds.
- Stemt juridische kaders af en spant zich in om onnodige hindernissen weg te nemen.

Organisatiemodel Agenda IJsselmeergebied

Samenstelling

- Rijk: directeuren ministeries IenW, LNV, EZK, OCW, BZK (of deelname namens deze ministeries)
- Provincies: afgevaardigde gedeputeerden van vier provincies (Fryslân, Noord-Holland, Flevoland, Overijssel)
- Waterschappen: minimaal 1 bestuurder namens de Waterschappen (in BPIJ thans 3 bestuurders waar het Deltaprogramma-zaken betreft)
- Gemeenten: minimaal 1 gemeentebestuurder namens de VNG (Vereniging van Nederlandse Gemeenten)
- Maatschappelijke organisaties: de voorzitter van het ROIJ-integraal (zie volgend punt)

Groeipad

Het huidige BPIJ heeft aangegeven haar takenpakket te willen verbreden zodat zij ook de integraliteit van de gebiedsagenda kan omvatten. De huidige Stuurgroep Agenda IJsselmeergebied (directeuren betrokken ministeries en afgevaardigde gedeputeerden IJsselmeerprovincies) zal samen gaan met het huidige BPIJ tot een 'BPIJ-integraal'. We gaan deze stap in 2018 verder vormgeven. Een aansluitende vergadering van BPIJ en de Stuurgroep van de gebiedsagenda is een logische eerste stap.

3.3 ROIJ-Integraal

Parallel aan het Bestuurlijk Platform (BPIJ-integraal) bespreekt het Maatschappelijk Platform IJsselmeergebied de ontwikkelingen in het IJsselmeergebied. Daarbij worden partijen uitgenodigd een rol als shareholder te nemen naast de rol van belangenbehartiging. Het platform heeft een compacte samenstelling die strategische gesprekken en gezamenlijke meningsvorming goed mogelijk maken. Het huidige Regionaal Overlegorgaan IJsselmeergebied (ROIJ) functioneert in belangrijke mate reeds op deze manier en wordt uitgenodigd door te groeien tot dit platform. Dit betekent dat andere maatschappelijke organisaties zich kunnen aansluiten bij het platform.

3.4 Brede IJsselmeertop

Eens per jaar treffen alle partijen die de gebiedsagenda hebben ondertekend elkaar. Tijdens deze brede "verenigde vergadering" spreken partijen met elkaar over de majeure gebiedsbrede onderwerpen en vraagstukken binnen de Gebiedsagenda. Daarnaast vinden de vele partijen een IJsselmeerbreed podium voor de lokale en regionale initiatieven en vraagstukken. Doel is gezamenlijk agenderen en richting geven aan het realiseren van de ambities, inclusief onderdelen van het Deltaprogramma.

Taken

- Gezamenlijke richting bepalen rond grotere strategische keuzes, gericht op behalen van de ambities. Conclusies van het partijenoverleg zijn richtinggevend voor het werk van BPIJ-integraal
- Actieve bijdrage leveren aan uitvoering van de agenda (shareholder)
- Breed maatschappelijk toezicht op de realisatie en proces van de gebiedsagenda

Samenstelling

- Overheden: rijk, provincie, waterschappen, gemeenten
- Maatschappelijke organisaties en burgerinitiatieven niveau IJsselmeergebied
- Bedrijfsleven, afspiegeling sectoren, en actief in IJsselmeergebied

Lidmaatschap en functioneren

- Ondertekenende partijen zijn deelnemer aan de Brede IJsselmeertop. Lidmaatschap houdt in dat de leden ook tussentijds aanspreekbaar zijn en zich inzetten voor het uitdragen van het gedachtengoed van de Gebiedsagenda.
- Deelnemers hebben een gelijkwaardige inbreng, onafhankelijk van de achtergrond
- De Brede IJsselmeertop vindt in elk geval eens per jaar plaats in de vorm van een (tweedaagse) conferentie. Daarnaast kan de IJsselmeertop door partijen desgewenst vaker bijeengeroepen / georganiseerd worden, bijvoorbeeld rond een bepaald urgent thema.
- Partijen bepalen gezamenlijk hoe de Brede-IJsselmeertop zich zal ontwikkelen

Groeipad

Er wordt verbinding gelegd met de reeds bestaande IJsselmeertop georganiseerd in het kader van het deltaprogramma, om te verkennen of deze kan door ontwikkelen tot een gezamenlijk en verbreed partijenoverleg IJsselmeergebied.

3.5 Coördinatieteam

Naast de bestuurlijke en maatschappelijke inzet om de agenda te realiseren, is een ondersteunende ambtelijke basis nodig: een coördinatieteam. Dat team treft elkaar wekelijks bij een van de leden in huis.

Taken

- Ondersteunt de bestuurlijke structuren en bereidt bestuurlijke

werkprocessen voor.

- Organiseert voorbereidende bestuurlijke afstemming, tussen regio's en gebiedsbreed.
- Coördineert de gezamenlijke ambtelijke werkprocessen, waaronder: verkenningen initiëren, uitvoeringsagenda coördineren, aansturen kennisagenda, communicatie, branding van het IJsselmeergebied, kwaliteitsbewaking (borgen van ontwerp- en ontwikkelprincipes).
- Onderhoudt contacten met bestaande regionale gebiedsprocessen (netwerk).
- Organiseert kennisontwikkeling en -deling, monitoring en evaluatie van de effectiviteit van het organisatie-model

Samenstelling

- Leden zijn afkomstig van deelnemende organisaties aan het BPIJ-integraal.
- Deelnemende organisaties stellen (eventueel bij toerbeurt) iemand beschikbaar die zich part time aan het coördinatieteam verbindt.

Samenstelling dekt de relevante bestuurlijke onderdelen, regio's, thema's en ondersteunende functies (waaronder communicatie, procesbegeleiding, ontwerp/kwaliteit).

Groeipad

Het huidige kernteam Agenda IJsselmeergebied functioneert als ambtelijke basis tijdens tot stand komen van de gebiedsagenda. Het huidige BPIJ kent als ambtelijke ondersteuning momenteel een coördinatieteam. Deze twee teams gaan op korte termijn samenwerken aan ondersteuning van BPIJ-integraal en mogelijk ook ROIJ-integraal. BPIJ en Stuurgroep Gebiedsagenda stellen een kwartiermaker aan die leiding geeft aan het werkproces en tevens secretaris is van BPIJ-integraal. Het coördinatieteam heeft een begroting en budget waarover nadere afspraken worden gemaakt.

'Natuurlijk veelzijdig', de visie van het ROIJ

In het Regionaal Overlegorgaan IJsselmeergebied (ROIJ) is een groot aantal maatschappelijke organisaties vertegenwoordigd, waaronder diverse natuur- en recreatieorganisaties en branche-organisaties. Leden van het ROIJ hebben de afgelopen twee jaar intensief meegedacht over de inhoud van de Agenda IJsselmeergebied, tijdens de brede dialoogsessies en in afzonderlijke themabijeenkomsten. Op 18 december 2017 heeft het ROIJ een eigen visie gepresenteerd, als ondersteunende en aanvullende bijdrage aan de gebiedsagenda. Deze visie is mede opgesteld vanuit de rol van het ROIJ als klankbordgroep voor de gebiedsagenda.

Het IJsselmeergebied heeft volgens het ROIJ de potentie om uit te groeien tot een watergebied van internationale allure met hoge ruimtelijke en natuurlijke kwaliteit, waar ook nieuwe leidende ontwerpprincipes ('Dutch Design') en governance aan ten grondslag liggen. Het ROIJ pleit voor het hanteren van de lagenbenadering als leidend principe en van de kernkwaliteiten (donkerte, stilte, openheid en weidsheid, (inter)nationale natuurwaarden, cultuurhistorie en landschap) als toetsingskader. Daarnaast ondersteunt het ROIJ de 10 gouden regels van prof. Ir. Frits Palmboom.

De gezamenlijke gebiedsopgave moet geborgd worden in een heldere governancestructuur, waarbinnen het verbinden van kennis, het organiseren van regie, draagvlak en fondsvorming belangrijke opgaven zijn, aldus het ROIJ.

Nederland als veelzijdig land met een blauw hart in het midden.

Doorwerking in de praktijk

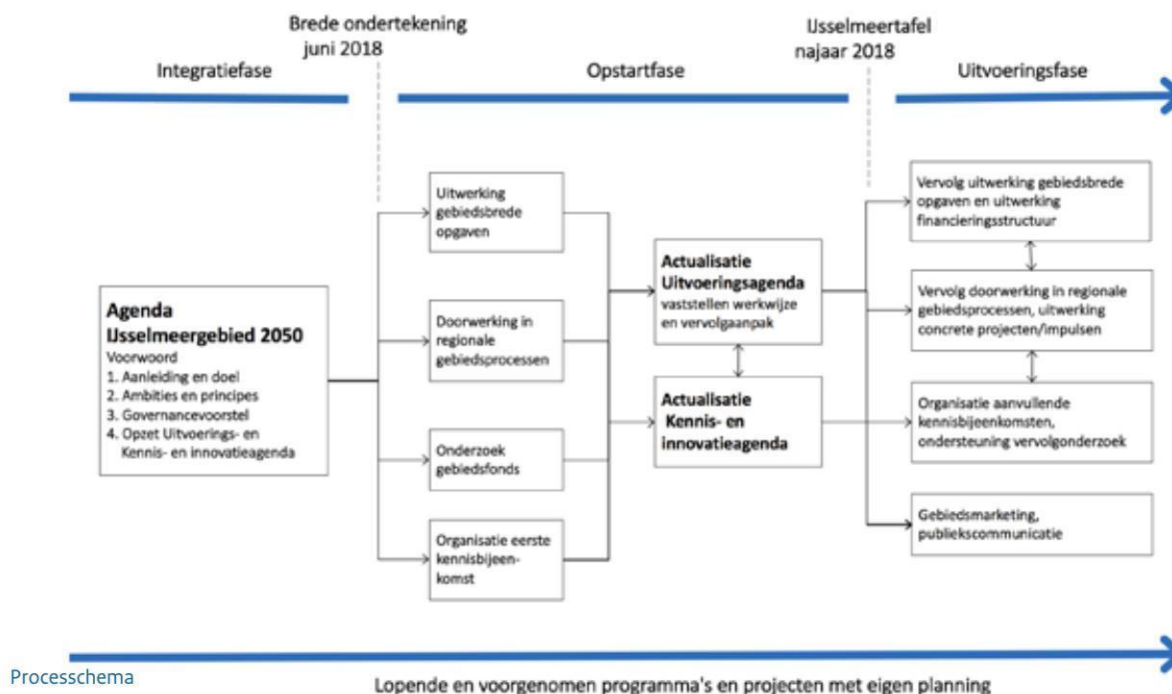
Het is duidelijk dat zich een aantal urgente gebiedsbrede opgaven aftekenen. Voor sommige daarvan zullen we een verdere uitwerking organiseren. Met bijvoorbeeld ontwerpend onderzoek. Energietransitie is zo'n opgave. Voor andere opgaven ligt er al het nodige. Hoe dan ook vindt de integrale beweging die de gebiedsagenda voorstaat plaats in de regio. De gebiedsagenda wil bijdragen aan de verbinding van gebiedsbrede opgaven met regionale gebiedsprocessen. Dat betekent maatwerk. In het gezamenlijk proces moet blijken waar aanvullende verkenningen of onderzoek nodig zijn. Deze gebiedsagenda bevat een aanzet voor een uitvoeringsagenda en kennis- en innovatieagenda, die dynamisch ingevuld kan worden. Aan de hand van een aantal voorbeelden wordt geïllustreerd hoe de doorwerking eruit kan zien.

4.1 Uitvoeringsmodel

Uitgangspunten

Analoog aan de governance is het uitgangspunt voor de uitvoering dat zoveel mogelijk wordt aangesloten bij bestaande programma's en projecten. Er wordt dus geen zelfstandig uitvoeringsspoor opgetuigd. Voor zover aanvullende programma's of projecten nodig zijn, zullen deze primair vanuit bestaande budgetten gefinancierd worden. Uitdaging is om bestaande (publieke en private) geldstromen aan elkaar te koppelen en zo de uitvoering van integrale projecten te versnellen of lopende projecten een kwaliteitsimpuls te geven. De uitvoering is vooral een kwestie van de juiste condities creëren. De regio zal zich primair hierop richten. Uiteindelijk moet dit leiden tot meer daadkracht en een optimale afstemming tussen projecten.

Bij de uitwerking van de gebiedsbrede opgaven kunnen specifieke kennisvragen of innovatiekansen aan de orde komen, die vragen om een nadere uitwerking. Er is dus een nauwe wisselwerking tussen de te ontwikkelen kennis- en innovatieagenda en de uitvoeringsagenda. Uitgangspunt is dat deze agenda's een dynamisch karakter krijgen, zodat continu ingespeeld kan worden op nieuwe kansen, vragen en wensen vanuit het gebied. In dit hoofdstuk worden de globale contouren aangegeven, maar de precieze invulling zal geleidelijk tot stand komen. Een eerste toetsingsmoment is de bestuurlijke IJsselmeertafel die is gepland eind 2018 (zie processchema).

Uitvoeringsmodel

Gebiedspartijen werken gericht samen aan integrale projecten, waarbij het Rijk en/of de provincies samenwerkingspartners kunnen zijn. Voor de regie op de uitvoering -die elders is belegd- hanteren we het 'of, waar en hoe' model, zoals ook toegepast voor de Omgevingsvisie van de Provincie Overijssel. Dat wil zeggen:

- eerst wordt bepaald of de ontwikkeling past binnen de ambities van het langetermijnperspectief en binnen de wettelijke kaders; dit is het niveau van de generieke beleidskeuzen voor het IJsselmeergebied als geheel;
- vervolgens wordt onderzocht waar die ontwikkeling het best past; richtinggevend hiervoor zijn de (bestaande of nieuw te ontwikkelen) regionale ontwikkelingsperspectieven, daarbinnen is ruimte voor lokale afwegingen;
- ten slotte is de vraag hoe de ontwikkeling optimaal ingepast kan worden in het landschap; de specifieke kwaliteiten van de plek spelen hierbij een belangrijke rol.

Als methodisch kader voor dit uitvoeringsmodel kan gebruik worden gemaakt van de lagenbenadering (zie bijlage 1). Als kwalitatief handvat en kennisbron dienen de Cultuurhistorische Biografie en de 10 gouden regels (zie tekstaders par. 2.1). Deze hulpmiddelen kunnen voor alle drie de stappen relevant zijn.

4.2 Uitwerking van gebiedsbrede opgaven

In het kader van de uitvoeringsagenda zullen nadere uitwerkingen plaatsvinden van de gebiedsbrede opgaven, zoals beschreven in hoofdstuk 1. De aard en de aanpak van die uitwerkingen hangen af van de urgentie van de opgave en van de stand van zaken in reeds lopende onderzoeks- en plantrajecten. Meest urgent zijn de opgaven voor waterveiligheid, zoetwatervoorziening, natuurontwikkeling en energietransitie. Rijk, provincies en waterschappen hebben hiervoor samen een primaire verantwoordelijkheid en zullen hier in het kader van de gebiedsagenda samen stappen in zetten. In het voortraject van de gebiedsagenda zijn al bouwstenen opgesteld. Ook de opgave voor recreatie en toerisme is urgent en biedt veel kansen voor een sterke positionering van het IJsselmeergebied. Uitgangspunt voor alle uitwerkingen is dat we steeds de link leggen tussen de sectorale doelen en het integrale perspectief en dat we concreet inhoud geven aan de drie overkoepelende ambities. Hierna gaan we nader in op de uit te voeren werkzaamheden per opgave.

Klimaatadaptatie

Voor het belangrijke thema klimaatadaptatie loopt al veel via het

uitvoeringsspoor van het Deltaprogramma. De toegevoegde waarde van de gebiedsagenda is vooral de extra aandacht voor de ruimtelijke dimensie van klimaatadaptatie en het leggen van verbindingen met de gebiedskwaliteiten en andere ruimtelijke opgaven. Zo zullen we nader verkennen hoe de ambitie om wateronttrekkingen uit het IJsselmeer en Markermeer te verminderen gekoppeld kan worden aan nieuwe ontwikkelingen in de landbouw, waarbij ook de relatie met bodemdaling en de verzilting gelegd zal worden. Daarnaast zal in het kader van de gebiedsagenda nagegaan worden wat de resultaten van de integrale systeemstudie betekenen voor de realisering van de ruimtelijke ambities. Deze systeemstudie is uitgevoerd in het kader van de deltabeslissing IJsselmeergebied en gaat in op de optimalisatie tussen pompen en spuien op de Afsluitdijk en dijkversterking na 2050.

Natuurontwikkeling

In 2017 hebben IenW en LNV intensief samengewerkt om in beeld te brengen wat nodig is om de ecologie in de Grote Wateren toekomstbestendig te maken. Deze verkenning heeft een omvangrijk en daarmee prijzig pakket maatregelen opgeleverd. Er worden drie niveaus benoemd:

- basis op orde
- robuust ecologisch netwerk
- ruimte voor economische dynamiek.

De prioriteit voor 'basis op orde' ligt bij de Grevelingen, Eems Dollard, Markermeer en Oosterschelde. Voor de uitvoering van maatregelen wordt een programmatische aanpak gestart. Bij het besteden van de extra middelen voor natuur en waterkwaliteit uit het Regeerakkoord wordt deze aanpak nadrukkelijk verbonden met het gebiedsagendaproces in het IJsselmeergebied, samen met alle betrokkenen in de gebieden.

Voor het IJsselmeergebied is er een aantal onderwerpen die nader gebiedsbreed onderzoek vragen:

- waterkwaliteitsdoelen (nutriënten) versus ecologische draagkracht
- waterplanten (balans tussen ecologie en gebruiksfuncties)
- onderzoek naar het rendement van natuurontwikkeling (zoals Markerwadden).

Energietransitie

We proberen de discussie rond de bijdrage vanuit IJsselmeergebied aan de energietransitie te ondersteunen door het volgende:

- samenwerken met lopende initiatieven in MRA gebied
- optimalisatie bestaande windparken: onderzoek naar kansen bodem-ecologie en visserij
- ruimtelijke verkenning naar energie-kansen in IJsselmeer
- onderzoek naar mogelijkheden vorming gebiedsfonds (zie par. 4.4).

Recreatie en toerisme

Voor de toeristisch-recreatieve ontwikkeling ontbreekt het nog aan een bouwsteen op het niveau van het IJsselmeergebied als geheel. Dit terwijl hier belangrijke economische kansen liggen en sterke raakvlakken met de opgaven voor natuurontwikkeling, verstedelijking en nautische economie. Voorstel is dat regionale overheden samen met betrokken organisaties en marktpartijen een toeristisch-recreatief perspectief voor het IJsselmeergebied als geheel ontwikkelen. De beleving van het water zal hierin een centrale rol spelen, of het nu gaat om de oeverontwikkeling, watersport en waterrecreatie of om de beleving van de 'waterhistorie' van het gebied, zoals beschreven in de Cultuurhistorische IJsselmeerbiografie. Het beter beleefbaar maken van het water en watergerelateerde cultuurhistorie draagt ook bij aan de ambitie om van het IJsselmeergebied een landschap van wereldklasse te maken. Daarnaast bieden de versterking van het IJsselmeerbrede recreatieve routenetwerk (Rondje IJsselmeer, achterlandverbindingen), cultuurtourisme (bijvoorbeeld door een betere ontsluiting van het unieke 'onderwatererfgoed') en de gezamenlijke gebiedsbranding en marketing extra kansen.

Scheepvaart en nautische economie

De minister van I&W heeft de regio in het BO-MIRT van 2013 de mogelijkheid geboden een plan uit te werken om bij het Kornwerderzand een brede sluis te realiseren. Met een brede sluis kunnen grotere kustvaartschepen en megajachten de Afsluitdijk passeren en kan de nautische economie van het hele IJsselmeergebied een impuls krijgen. Zowel Kampen als Urk willen hier op inspelen door inof bij bestaande havens specifieke functies te versterken. Bij Lelystad wordt momenteel een nieuwe overslaghaven ontwikkeld. De afstemming tussen de diverse havenplannen onderling en tussen de gewenste investeringen in de infrastructuur (zowel watergebonden als landzijdig) en de ruimtelijke kwaliteiten en ontwikkelingsmogelijkheden van het IJsselmeergebied als geheel zijn onderwerpen waarin de gebiedsagenda een rol kan spelen.

Duurzame visserij

Uit de gebiedsdialogen is duidelijk geworden dat beroepsvisserij, sportvisserij, water- en natuurbeheerders en recreatie een samenbindend belang hebben in een gezond ecosysteem en daarbij horende visstand. LNV werkt met partijen van het Bestuurlijk Overleg Visserij aan een robuust en haalbaar beheerstelsel voor de visserij, met heldere doelstellingen en maatregelen, rekening houdend met uitvoeringslasten en consequenties voor het toezicht. Waar mogelijk worden de maatregelen in het kader van de Visserijwet afgestemd op de Wet natuurbescherming. De gebiedsagenda wil het reeds lopende proces van 'gedeelde werkelijkheid' (onder verantwoordelijkheid van de Stichting Transitie IJsselmeergebied) ondersteunen door

de kennisbasis te vergroten. Urgente kennisbehoefte zit op het vlak van waterkwaliteitsdoelen versus ecologisch draagkracht en Natura 2000 doelstellingen. Daarnaast is er in het IJsselmeergebied gericht onderzoek nodig om de kennis over de effecten van natuurontwikkeling op de visstand en beschermde trekvisen te vergroten. Ook is er behoefte aan een verkenning vanuit economisch perspectief om (nieuwe) kansen in beeld te brengen voor bijvoorbeeld de belevingseconomie en nieuwe verdienmodellen voor vissers die stoppen met vissen (bijvoorbeeld in de recreatie, als gebiedsbeheerder en toezichthouder).

Verstedelijking

De verstedelijkingsopgave is primair een verantwoordelijkheid van de regionale gebiedspartijen, maar de relatie met gebiedsbrede kwaliteiten en opgaven is evident en vraagt om een goede afstemming. De gebiedsagenda wil hier nadrukkelijk een rol in spelen.

4.3 Doorwerking in regionale gebiedsprocessen

De uitwerking van de gebiedsbrede opgaven zal uiteindelijk zijn neerslag moeten krijgen in lopende of op te zetten regionale gebiedsprocessen. Gezamenlijk zullen kansen worden geïdentificeerd voor concrete projecten. Het is niet de bedoeling om lopende gebiedsprocessen open te breken, maar wel kunnen mogelijkheden worden geboden om extra kwaliteitsimpulsen te realiseren voor bestaande projecten die bijdragen aan de gezamenlijke ambities of om nieuwe elementen of ambities toe te voegen. Dit is altijd een kwestie van maatwerk. Zonodig worden samen met de gebiedspartners (aanvullende) regionale ontwikkelingsperspectieven opgesteld of nieuwe gebiedsprocessen opgestart (zie uitvoeringsmodel).

Deelgebieden

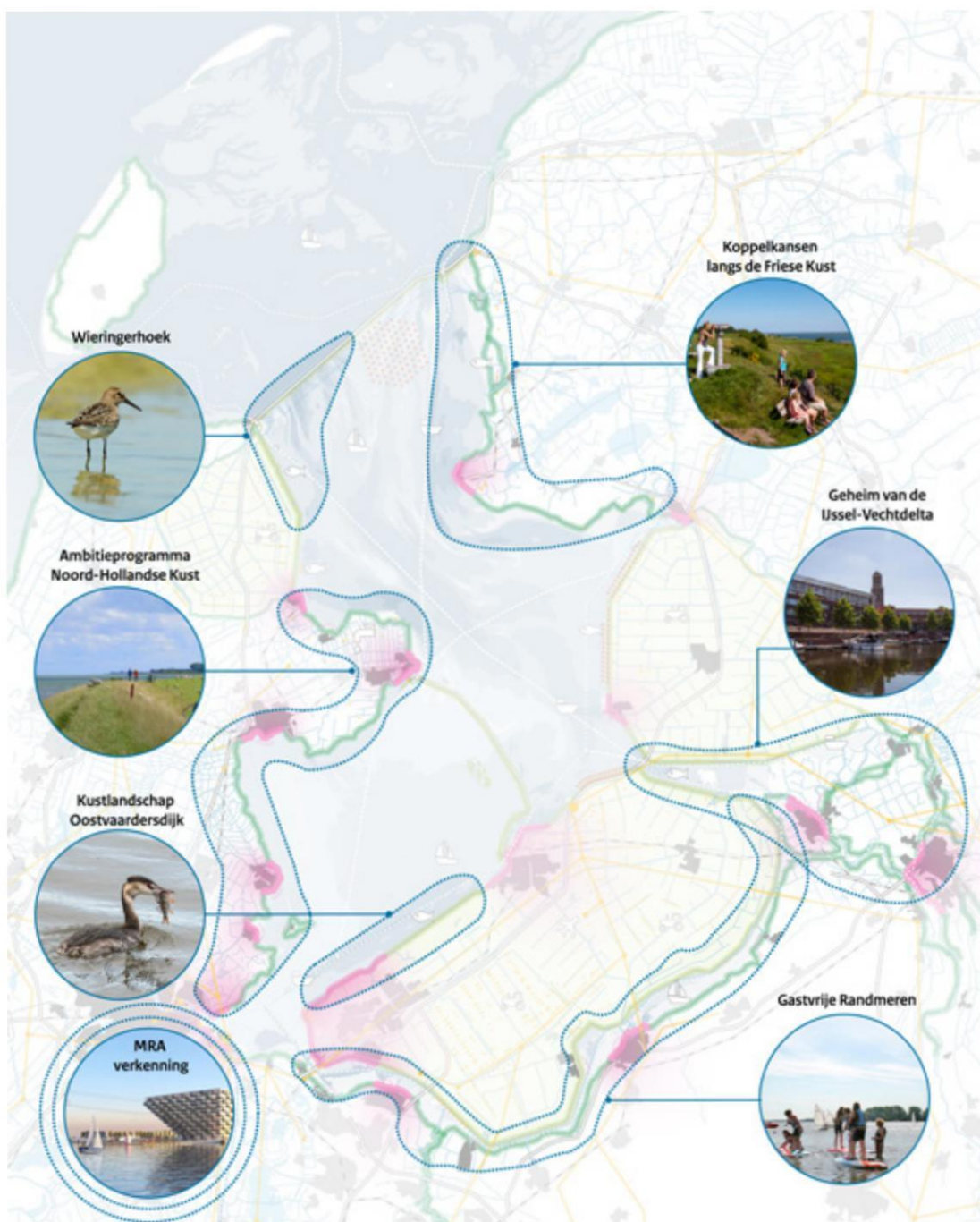
In het IJsselmeergebied zijn de volgende samenhangende deelgebieden te onderscheiden, waarvoor in veel gevallen al gebiedsprocessen lopen en gebiedsprogramma's zijn of worden ontwikkeld, waar zo mogelijk op aangehaakt zal worden:

- Afsluitdijk
- Friese Kust
- Noordoostpolder
- IJssel-Vechtdelta
- Nationaal Park Nieuw Land
- Randmeren
- Metropoolregio Amsterdam – Markermeer/IJmeer
- Zuiderzeekust Noord-Holland
- Wieringermeer

Praktijkvoorbeelden

Op de volgende pagina's en de overzichtskaart op deze pagina presenteren we enkele lopende en voorgenomen gebiedsprocessen, die direct raken aan de drie ambities van de gebiedsagenda en daar voor een deel ook al uitwerking aan geven. Ze laten zien hoe gebiedsbrede opgaven concreet door kunnen werken in de regionale uitvoeringspraktijk. Voor zover het lopende processen betreft, wordt een aantal leerpunten beschreven voor de aanpak van nieuwe processen. Voor zover het nieuwe projecten betreft, worden alvast aandachtspunten voor een integrale procesaanpak geformuleerd.

Er zijn ook al enkele successen te melden die deels of geheel bereikt zijn dankzij het proces richting de Agenda IJsselmeergebied. Zo zal het Rijk vervolgstappen nemen op de Ecologische Verkenning Grote Wateren. Hierbij zal er ook ruimte worden gezocht voor de realisatie van ecologische ambities in het Markermeer-IJsselmeer. Juist het bredere perspectief (belang voor metropoolontwikkeling, relatie met visserijdoelen) is hierbij belangrijk. Ook het gebiedsproces van Panorama Markermeer-IJmeer draagt bij aan het formuleren van de benodigde vervolgstappen richting uitvoering.

Wieringerhoek

De hoek van de Wieringermeer en de Afsluitdijk is een spannend gebied: grenzend aan het historische Wieringen, de monumentale Afsluitdijk en de strak ingerichte Wieringermeer. Dit gebied is in de Ecologische Verkenning Grote Wateren naar voren gekomen als een kansrijk gebied voor versterking van het ecosysteem van het IJsselmeer en ook van het Waddengebied. Hier kan verder gewerkt worden aan een ecologisch vitale relatie tussen beide wateren. We zien ook mogelijkheden om buitendijkse en binnendijkse gebieden meer in samenhang te ontwikkelen. En om andere ambities voor het gebied te integreren. In de eerste plaats valt te denken aan recreatie en toerisme, maar mogelijk is er ook ruimte om iets met duurzame energieproductie te doen. Dit zou kunnen aansluiten bij wat er al met het onderzoek naar duurzame energie op de Afsluitdijk gebeurt. Randvoorwaarden voor deze verkenning zijn dat de inname bij Andijk van IJsselmeerwater voor drinkwater en de internationale watersport bij Medemblik geen hinder ondervinden van nieuwe maatregelen in deze regio.

Koppelkansen langs de Friese Kust

Het peilbesluit IJsselmeergebied heeft onder meer tot gevolg dat buitendijkse natuurgebieden langs de Friese kust verder zouden kunnen afkalven. Vanuit het Deltafonds reserveert het Rijk 12 miljoen euro voor herstelwerkzaamheden.

Het nieuwe peilbesluit biedt ook kansen. Provincie Fryslân, gemeenten Súdwest-Fryslân en De Fryske Marren, Wetterskip Fryslân, It Fryske Gea én het Rijk werken vanaf 2016 samen aan een plan om dit geld optimaal in te zetten. Onder de noemer 'Koppelkansen Friese IJsselmeerkunst' zoeken zij naar een antwoord op de vraag hoe herstelwerkzaamheden zijn te combineren met verbeteringen op het gebied van recreatie, natuur, cultuurhistorie en visserij. De Agenda IJsselmeergebied 2050 wordt hierbij als leidraad gebruikt.

Gedeputeerde Sander de Rouwe van de provincie Fryslân: "We krijgen de kans om iets terug te doen voor ons kustgebied. Deze kans moeten we grijpen. Goede samenwerking tussen overheden, ondernemers en inwoners is daarbij van groot belang."

Op dit moment zijn er negen natuurprojecten benoemd die erosie van de kust tegengaan. Daarnaast zijn er diverse koppelkansen geïnventariseerd. De kuststrook loopt van de Afsluitdijk tot Lemmer en beslaat bijna 60 kilometer.

De volgende stap is om te onderzoeken of de benoemde maatregelen realistisch en haalbaar zijn. Dit geldt voor zowel de natuurprojecten als de koppelkansen. Bij het onderzoek wordt onder meer getoetst op draagvlak, techniek, vergunningen en kosten. Die kosten zijn belangrijk, want het Rijk financiert alleen de erosiebeperkende maatregelen. De regio is dus ook zelf aan zet om bij te dragen aan de kansen waarin ze geloven. In het voorjaar van 2018 komt het projectteam met een voorstel. Dit is een integraal pakket aan realistische maatregelen waar maatschappelijk en financieel draagvlak voor is. Dan is het aan de bestuurders. Alles met één doel voor ogen: de Friese IJsselmeerkust nog mooier en sterker maken.

Een voorbeeld is de Warkumerwaard, een natuurgebied aan het IJsselmeer, voor de kust bij Workum. Buiten de dijk ligt een brede strook kruidenrijke graslanden net boven het IJsselmeerspiegel. Hier broeden en foerageren elk jaar honderden paartjes weidevogels. De rand van de dijk bestaat uit schelpenbanken waar sterns en kluten broeden. Het nieuwe peilbeheer versterkt twee problemen die de natuur hier al heeft. Door erosie verdwijnt de strook met graslanden in het IJsselmeer. In het voorjaar wordt het risico op overstroming van dit laaggelegen land groter. De nesten en kuikens die er zijn dreigen dan te verdrinken. Beheerder It Fryske Gea heeft al maatregelen bedacht om erosie tegen te gaan en natuurwaarden te herstellen. Het vergroten van de buitenwaard en ophogingen in het terrein zullen het risico op overstromingen sterk verminderen. Daarnaast zijn er bij Workum kansen voor recreatie en toerisme die hier aan gekoppeld kunnen worden. In het surfgebied bij It Soal ontstaan zandbanken op die een gevaar opleveren voor de surfers, terwijl de vaargeul steeds vol loopt met zand. Daarom is er nu een plan om de stroming van water en zand zo aan te passen dat de problemen in het recreatiegebied verminderen én om de natuur van de Warkumerwaard te versterken. Zie voor meer informatie www.fryslan.frl/ijsselmeer.

Geheim van de IJssel-Vechtdelta

Op basis van de strategie 'Leven met water' werken de provincie Overijssel, Waterschap Drents Overijsselse Delta, Veiligheidsregio IJsselland en de gemeenten Kampen, Zwartewaterland en Zwolle succesvol aan een klimaatbestendige en waterveilige IJssel-Vechtdelta (IJVD). Wat is het geheim van

IJssel-Vechtdelta? Er wordt in gezamenlijkheid gericht gewerkt aan concrete, kansrijke projecten met name 'achter de dijk': laag 2 en 3 van het principe van meerlaagsveiligheid. IJVD is landelijke proeftuin voor het Deltaprogramma. Vanuit het principe 'we spreken met één mond' spelen we in op actuele ontwikkelingen en kansen, zoals de aandacht voor klimaatadaptatie en het tegengaan van keteneffecten bij overstromingen of extreme wateroverlast. Kennis, ervaringen en successen delen we daarbij gezamenlijk in regionale en landelijke netwerken (zoals Climate Campus regio Zwolle, Living Lab Klimaatadaptatie Overijssel en de landelijke City Deal Klimaatadaptatie).

Verschillende waterrobuuste en klimaatbewuste projecten in Kampen, Zwartewaterland en Zwolle zijn in uitvoering of inmiddels gereed. Het project Rivierboulevard in Hasselt en de eerste fase van het project waterrobuust bouwen Kraanbolwerk (Zwolle) zijn in 2017 afgerond. De hoogwaterbestendige woningbouw op de locatie Weezenlanden en de bouw van de waterrobuuste bouwmarkt op bedrijventerrein Voorst A in Zwolle zijn in uitvoering. Ook is de ketensimulatie 'Vitale en kwetsbare functies' afgerond om de regio minder kwetsbaar te maken voor een overstroming. Tijdens de internationale Hanzedagen (op 16-06-2017) organiseerde de IJVD een conferentie 'Water verbindt'. Met deze en andere conferenties en excursies delen we kennis en ervaringen en vieren we het succes van IJssel-Vechtdelta.

De integrale gebiedsaanpak die de Agenda IJsselmeergebied voorstaat, is hier dus al in de praktijk gebracht. De opgedane ervaringen met governance, praktische uitvoering en kennisontwikkeling en kennisdeling leveren waardevolle leerpunten op voor de verdere uitwerking van de gebiedsagenda voor andere gebieden.

Kustlandschap Oostvaardersdijk

Het kustgebied tussen Lelystad en Almere levert een groot aantal ingrediënten om de ambities van de gebiedsagenda te verwezenlijken. We weten dat rond 2030 een dijkversterking nodig is. We weten ook dat vanuit de verkenning Ecologische Maatregelen Grote Wateren dit kustgebied is genoemd omdat

hier mogelijkheden liggen om de ecologie van het Markermeer (en daarmee hele IJsselmeergebied) robuuster te maken door middel van onder meer vismigratieverbindingen met de Oostvaardersplassen. Dit wordt tevens gezien als impuls voor het Nationaal Park Nieuw Land, met ook kansen voor versterking van de recreatie en het landschap, waarin de strakke kustlijn direct verwijst naar de historie van landaanwinningen. Vanuit Agenda IJsselmeergebied 2050 willen we dit verder verbreden naar kansen voor stedelijke (kust)ontwikkeling van Lelystad en Almere en belevingseconomie.

MRA verkenning Markermeer - IJmeer

In februari 2016 heeft de Metropoolregio Amsterdam (MRA), het samenwerkingsverband van de provincies Noord-Holland en Flevoland, 33 gemeenten en de Vervoerregio Amsterdam een Actieagenda opgesteld (ruimtelijk-economische agenda 2016-2020).

Daarin is geconstateerd dat het Markermeer-IJmeer tot nu toe nog nauwelijks expliciet aan bod komt in de regionale programma's. Daarom is als actie opgenomen: de verkenning van de metropolitane betekenis van het IJmeer-Markermeer. De verkenning agendeert de concrete ontwikkeling naar een metropolitaan Markermeer-IJmeer, die de ruimtelijk-economische potentie van dit gebied beter benut en de specifieke kwaliteiten van het meer en de kusten versterkt. Dit past binnen het doel van de MRA om de internationale concurrentiepositie te versterken en economische vernieuwing te ondersteunen.

In de verkenning zijn vijf onderwerpen uitgewerkt, waarvoor op dit moment de meeste urgentie wordt gevoeld (belang) en op korte termijn acties mogelijk zijn (perspectief):

- 1) grondbalans/onderwaterlandschap ('grondmotor')
- 2) snel personenvervoer over water
- 3) MRA-kustlandschap
- 4) ruimtelijk kwaliteitskader
- 5) energietransitie.

Conclusie is dat het grote water meer voor de groeiende metropool kan betekenen dan tot nu toe is onderkend. Het is goed om het Markermeer-IJmeer beter zichtbaar te maken voor de MRA en de toegenomen beleidsaandacht verder uit te bouwen.

De beide provincies waarin het Markermeer-IJmeer ligt, zullen erop toezien dat de bevindingen uit de verkenning worden ingebracht in het traject van het Panaorma Markermeer-IJmeer, dat zich specifiek richt op de ecologische ontwikkelingsmogelijkheden, en van de Agenda IJsselmeergebied. Vanuit de Agenda IJsselmeergebied gezien liggen er duidelijke raakvlakken met de uitwerkingen voor de gebiedsbrede opgaven voor natuurontwikkeling, energietransitie en recreatie en toerisme.

Ambitieprogramma Noord-Hollandse Kust

De komende jaren wordt de dijk tussen Hoorn en Amsterdam versterkt als onderdeel van het landelijke Hoogwaterbeschermingsprogramma. Provincie Noord-Holland heeft het initiatief genomen om dit momentum te gebruiken om samen met betrokken lokale en regionale partijen (Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier (HHNK), Rijkswaterstaat (RWS), gemeenten, recreatieschappen, terreinbeheerders, recreatieorganisaties, Samenwerkingsverband Blauwe Hart, Vogelbescherming Nederland, Sportvisserij Nederland Agrarische Natuurvereniging Water, Land en Dijken) te werken aan een toekomstbestendig landschap, de leefomgeving en natuur met een hoge ruimtelijke kwaliteit. Daarom heeft zij het Ambitie Programma Ruimtelijke Kwaliteit Kustzone Hoorn-Amsterdam opgestart.

De ambities zijn gericht op het versterken van:

- recreatie/toerisme zoals fiets/wanderverbindingen, oever- en waterrecreatie, natuurbeleving
- natuur, waaronder versterking van de weidevogel-, kust- en

watervogelpopulaties, vismigratie en –paaimogelijkheden binnendijs en buitendijs en krachtige verbindingen van het waterecosysteem van natuurgebieden en het Markermeer-IJmeer

- cultuurhistorie en archeologie, zoals routes, exposities en arrangementen ('Rijksmuseum aan het water'),
- landbouw/plattelandseconomie zoals landbouw die zich verdraagt met natte omstandigheden en die bijdraagt aan natuurdoelen en die zich richt op lokale hoogwaardige markten
- productiviteit wateren en kust, zoals revitalisering van kleinschalige duurzame visserij.

Initiatiefnemers kunnen bij projectinitiatieven de provincie om een financiële bijdrage vragen van maximaal 50%. Om projecten goed te kunnen beoordelen en ondersteunen, wordt een Kader Ruimtelijk Kwaliteit opgesteld voor de kustzone Hoorn-Amsterdam. Projecten worden waar mogelijk gekoppeld aan de dijkversterkingen (werk met werk). Het programma en het Kader worden opgesteld met de lokale en regionale partijen samen. Projecten en initiatieven worden in samenwerking en goed overleg met bewoners bedacht en uitgevoerd. Om de samenwerking kracht bij te zetten wordt een bestuursovereenkomst gesloten tussen alle participanten.

Aan de Noord-Hollandse Markermeerkust wordt zo ruimte geboden aan nieuwe initiatieven die de identiteit van deze kust versterken met een hoogwaardig en onderling afgestemd aanbod aan voorzieningen. Met dit integrale programma realiseren de partijen in dit gebied de ambities van de Gebiedsagenda IJsselmeergebied 2050 door versterking van de kwaliteiten van het IJsselmeergebied in een gezamenlijke en ontwikkelingsgerichte aanpak. Het biedt prikkels voor een nieuw concept als achteroevers, naast de innovatieve oeverdijken die in het dijkversterkingsproject gepland zijn. Het Ambitieprogramma zet deze kust in de etalage met de landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteiten als uitgangspunt. Het maakt de kust concreet meer beleefbaar voor recreanten en toeristen als onderdeel van het grotere 'verhaal van het landschap' en de ruimtelijke identiteit van dit metropolitane gebied. Het draagt daarmee bij aan het woon- en vestigingsklimaat van de Deltametropool en de regionale economie.

Het Ambitieprogramma biedt concrete maatregelen voor de natuuropgave afgestemd met de eisen vanuit het waterbeheer, de waterveiligheid, de verschillende gebruiksfuncties én de cultuurhistorische en landschappelijke gebiedskwaliteiten. Tot slot draagt het programma bij aan de vermindering van de uitstoot van broeikasgassen (door verhoogde waterpeilen) en aan de afremming van de bodemdaling in het veenweidegebied, dat met hogere waterpeilen achter de dijken tegelijk bijdraagt aan de waterveiligheid.

Gastvrije Randmeren

De gemeenten rond de Randmeren werken samen in de gebiedscoöperatie Gastvrije Randmeren. Rijkswaterstaat Midden-Nederland en Waterschappen Vallei & Veluwe en Zuiderzeeland zijn adviserend lid. De gemeenten hebben hun krachten gebundeld om de pareltjes van het natuurwatergebied extra onder de aandacht te brengen en de recreatieve ontwikkeling te ondersteunen. De langgerekte merenreeks tussen Hollandse Brug en Ketelbrug vormt een ruim tachtig kilometer lang aaneengesloten recreatieparadijs. Je komt er oude Zuiderzeestadjes tegen als Huizen, Harderwijk en Elburg, maar ook de hypermoderne stad Almere of de Fun Fields van Dronten. Opvallend is het heldere water en de variatie aan natuur in het merengebied. In het verleden is hierin fors in geïnvesteerd, evenals in de ruimtelijke ontwikkeling. Enkele aansprekende bijna afgeronde projecten zijn Zeewolde Kustzone, Harderwijk Waterfront, Haven van Elburg en de Cruiseterminal in Huizen.

De coöperatie is ook verantwoordelijk voor het onderhoud en beheer van de recreatie-eilanden, aanlegplaatsen en vaargeulen. In samenwerking met HISWA, Watersportverbond,

jachthavens, watersportverenigingen en natuurorganisaties zijn 'waterrecreatiekaarten' gemaakt voor de zonering van de verschillende vormen van waterrecreatie. De waterrecreatiekaarten worden onder meer als basis gebruikt voor het maaibeheer van de waterplantenvegetaties.

Begin 2018 heeft Gastvrije Randmeren een aantal ambities voor het gebied in een eigen programma 'Recreatieve ontwikkeling Randmeren' vastgelegd met als doel de recreatieve ontwikkeling van het gebied de komende jaren een krachtige impuls te geven. Dit start met het op orde brengen van de recreatieve basisinfrastructuur en voorzieningen voor varen, fietsen en zwemmen. Die vormen de basis voor een kwalitatief hoogwaardig, groot en gevarieerd recreatiegebied waarin het goed toeven is en waarin veilig en gezond kan worden gerecreëerd.

De gebiedscoöperatie is een mooi voorbeeld hoe gemeenten, maatschappelijke organisaties en ondernemers samenwerken aan gebiedsontwikkeling. Ze zetten de Randmeren stevig op de kaart. Vanuit de gebiedsagenda kunnen de verbindingen met de rest van het IJsselmeergebied verder versterkt worden en de doorwerking van nieuwe opgaven worden ondersteund.

4.4 Onderzoek gebiedsfonds

Deze Gebiedsagenda krijgt verder gestalte in een uitvoeringsagenda met verkenningen en projecten. Deze zullen een beeld opleveren van de gewenste maatregelen en investeringen in het gebied. Om de uitvoering hiervan te faciliteren, zou een gebiedsfonds kunnen helpen. Hiermee zouden publieke en private geldstromen aan elkaar gekoppeld kunnen worden en gebundeld ingezet. Omdat die gelden vaak gelabeld zijn aan specifieke doelen en procedures is dat in de praktijk niet zo eenvoudig. We zullen daarom nader onderzoek doen naar mogelijke manieren waarop dit zou kunnen. En naar de beste schaal om dat te doen. Het ligt voor de hand om vooral naar het projectniveau en het deelgebiedsniveau te kijken, maar wellicht zijn ook koppelingen op de schaal van het gehele IJsselmeergebied mogelijk.

Een bijzondere vorm van koppeling van geldstromen is 'verevening', waarbij opbrengsten van 'harde' economische investeringen in bijvoorbeeld energietransitie of verstedelijking worden teruggesluisd naar extra investeringen in 'zachte' maatschappelijke doelen, zoals natuur, landschapsbouw of leefbaarheid. Natuurcompensatie is een voorbeeld hiervan. Vaak gebeurt dit via een gebiedsfonds. Een voorbeeld is het gebiedsfonds voor de Friese Kust, dat gevoed wordt met opbrengsten van Windpark Fryslân en gebruikt wordt voor vergroting van de leefbaarheid van de regio.

We zullen verkennen of een gebiedsbreed IJsselmeerfonds haalbaar en wenselijk is en hoe dit praktisch georganiseerd zou kunnen worden, om de uitvoering maximaal te versnellen. Daarbij zullen ook mogelijke groeimodellen worden onderzocht. Concreet zal worden onderzocht of koppelingen kunnen worden gemaakt tussen energieprojecten en natuurprojecten.

4.5 Kennis- en innovatieagenda

De Agenda IJsselmeergebied 2050 streeft naar het gezamenlijk verder bouwen aan een kennisbasis. Tijdens het gebiedsagendaproces zijn vele kennisvragen opgedoken, die nog niet 1-2-3 te beantwoorden waren. In het proces is geconstateerd dat de organisatie van kennis gefragmenteerd is. Er is behoefte aan een kennisplatform om kennis te ontsluiten en om de ontwikkeling van kennis meer 'IJsselmeergebiedoriëntatie' te geven. Ook is er de wens om de kennis concreet toe te passen en nog vele vernieuwingen in te voeren. Innoveren is hier een sleutelwoord. Om innovatie te stimuleren en in de praktijk toe te passen, zijn Living Labs een mogelijke vorm.

De uitwerkingen van de gebiedsbrede opgaven en de reeds lopende regionale processen en programma's leveren input voor een gezamenlijke kennis- en innovatieagenda. Bij de beschrijving van de gebiedsbrede uitwerkingen voor klimaatadaptatie, natuurontwikkeling, energietransitie en duurzame visserij is al een aantal urgente kennisvragen genoemd. Om deze en andere kennisvragen te kunnen beantwoorden zullen we een kennisinfrastructuur ontwikkelen die uitwisseling van ervaringen en inzichten tussen gebieden en projecten stimuleert. Dit krijgt in eerste instantie vorm door de organisatie van een aantal gebiedsbrede kennisbijeenkomsten rond specifieke thema's ('IJsselmeerplatform'). Hierop worden concrete vragen uit de uitvoeringspraktijk verbonden met wetenschappelijke inzichten en praktijkervaringen uit andere gebieden. De bijeenkomsten zijn gericht op de vorming van doelgerichte 'kennisallianties' of 'communities of practice'. Vanuit de gebiedsagenda worden de kennisbijeenkomsten, die vanaf 2018 in principe 3 keer per jaar worden gehouden, georganiseerd en gefaciliteerd. Op basis van de resultaten van de kennisbijeenkomsten kunnen concrete onderzoeksprojecten, ontwerpend onderzoek of innovatieve praktijkpilots worden opgezet, die mede vanuit de gebiedsagenda worden ondersteund. Deze vervolgpiloten worden primair door de betrokken probleem eigenaren en kennisinstanties getrokken en gefinancierd, bijvoorbeeld in de vorm van een Living Lab.

Foto: Veluwemeer met zicht op het eiland 'De Kwak'
(Bevlogen landschap, Peter van Bolhuis / Pandion)

CONCEPT

41

Bijlage 1: Landschap in lagen

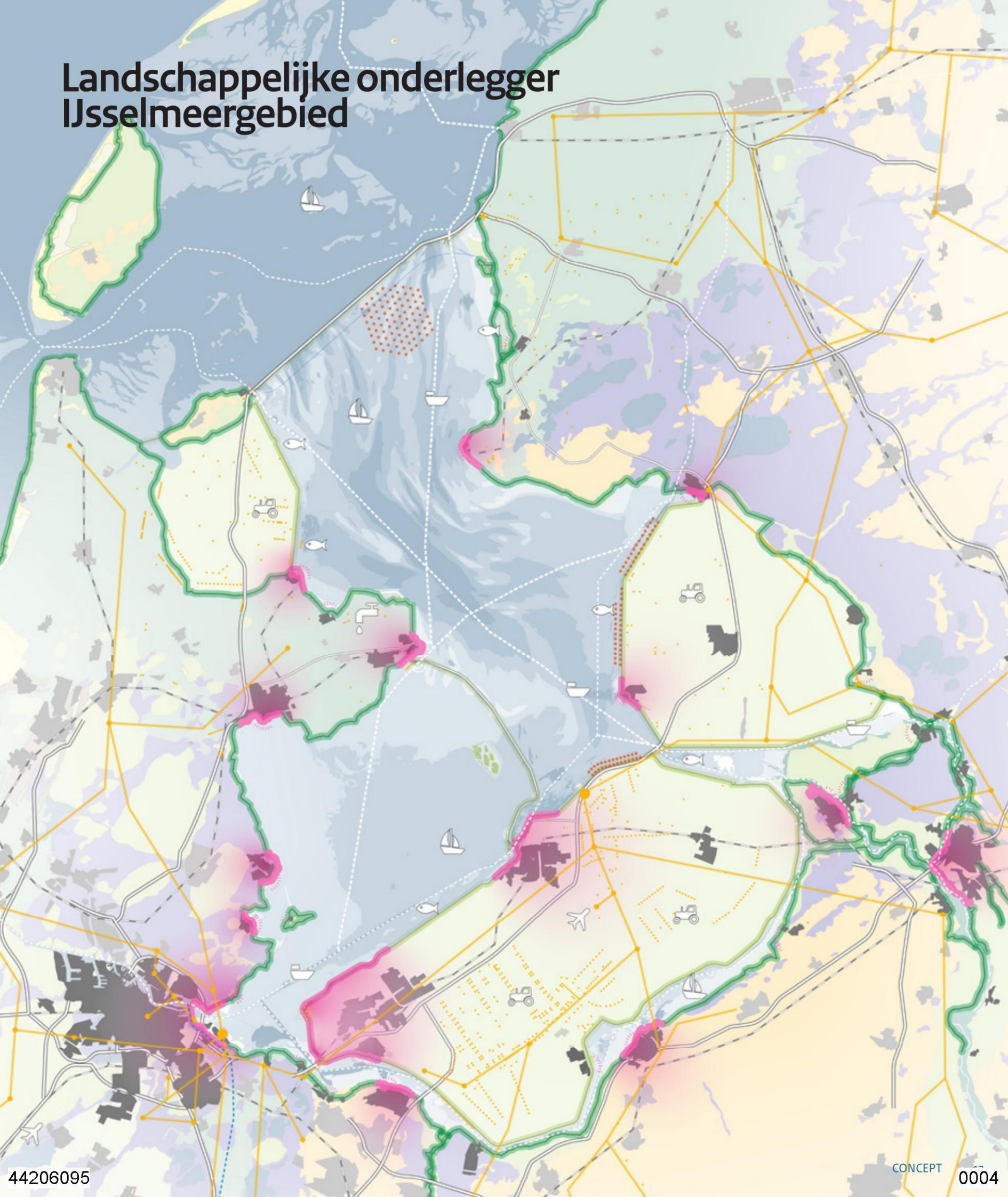
Voor de vertaling van de algemene ambities naar concrete ruimtelijke programma's en gebiedsgerichte projecten is de lagenbenadering een geschikt instrument. Daartoe hebben we het landschap van het IJsselmeergebied uiteengelegd in een aantal lagen. Deze laten de structurerende en sturende componenten van het landschap zien in hun onderlinge samenhang. Cultuurhistorische en landschappelijke kwaliteiten zijn te zien als een resultanten van de dynamische wisselwerking tussen deze lagen in de loop van de tijd. Voor een beschrijving van die kwaliteiten worden verwezen naar de eerdergenoemde studies van RCE en de Van Eesteren leerstoel.

Landschappelijke onderlegger

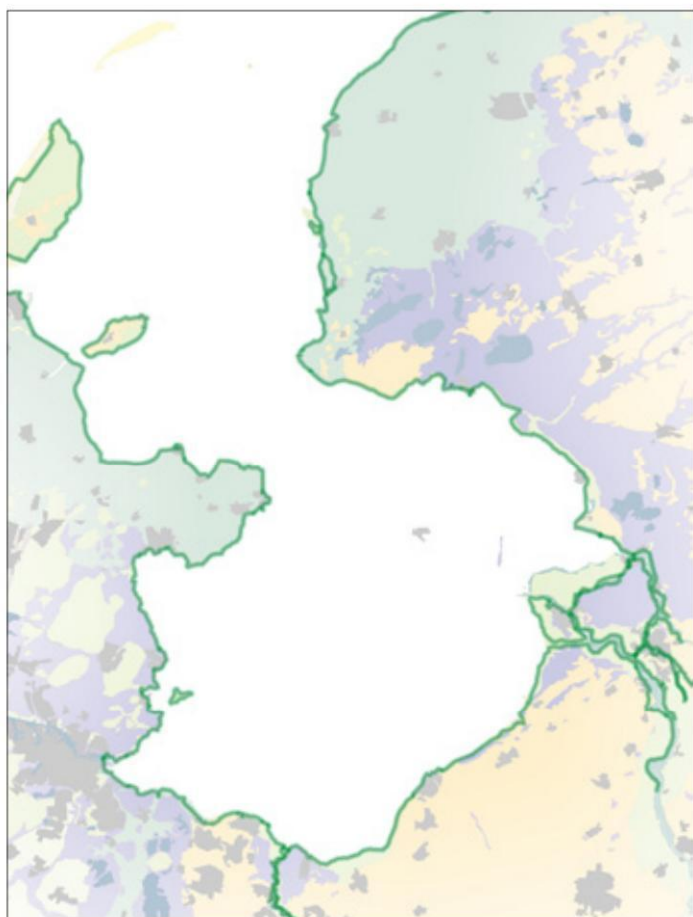
De grote kaart op de volgende bladzijde laat de hoofdobbouw van het landschap zien. De icoontjes geven de verschillende gebruiksfuncties in het IJsselmeergebied aan, die gekoppeld zijn aan het water en het landschap en daar ook van afhankelijk zijn: visserij, toerisme/waterrecreatie, landbouw en drinkwaterwinning. De functies wonen, werken, energiewinning en scheepvaart/nautische economie zijn sterk verbonden met de verschillende netwerken, die in aparte themakaarten zijn aangegeven. Deze kaarten worden op de volgende bladzijden apart toegelicht.

De themakaarten komen overeen met de lagen uit de lagenbenadering. De eerste drie themakaarten (oud land, nieuw land en watersysteem) vormen samen de onderste 'systeemlaag' van het landschap. De volgende drie themakaarten (stedelijk netwerk, energienetwerk en vaarnetwerk) vormen samen de 'netwerklaag'. De systeemlaag en de netwerklaag zijn volgens de lagenbenadering sturend voor de derde laag, de 'occupatielaag'. Deze wisselwerking tussen de lagen is niet statisch, maar verandert in de tijd als gevolg van diverse processen (geologisch/ecologisch/gebruik). Ingrepen in de ene laag zullen steeds goed moeten worden afgestemd op de randvoorwaarden van en de effecten op de andere lagen.

Landschappelijke onderlegger IJsselmeergebied

Bijlage 1: Landschap in lagen

Oud land

Deze kaart laat de grenzen van het oude land zien, vóór de aanleg van de Afsluitdijk en de grote inpolderingen. De scheepvaart over de Zuiderzee heeft de basis gelegd voor de Nederlandse welvaart in de 17e eeuw. De oude Zuiderzeestadjes en de vele vissersdorpen herinneren aan die tijd. De oude zeedijken hebben meestal hun waterkerende functie behouden.

Met de kleuren zijn de verschillende bodemkundige landschapstypen aangegeven: veengebied, kleipolders en zandgronden. Deze ondergrond is in hoge mate bepalend voor het grondgebruik.

Nieuw land

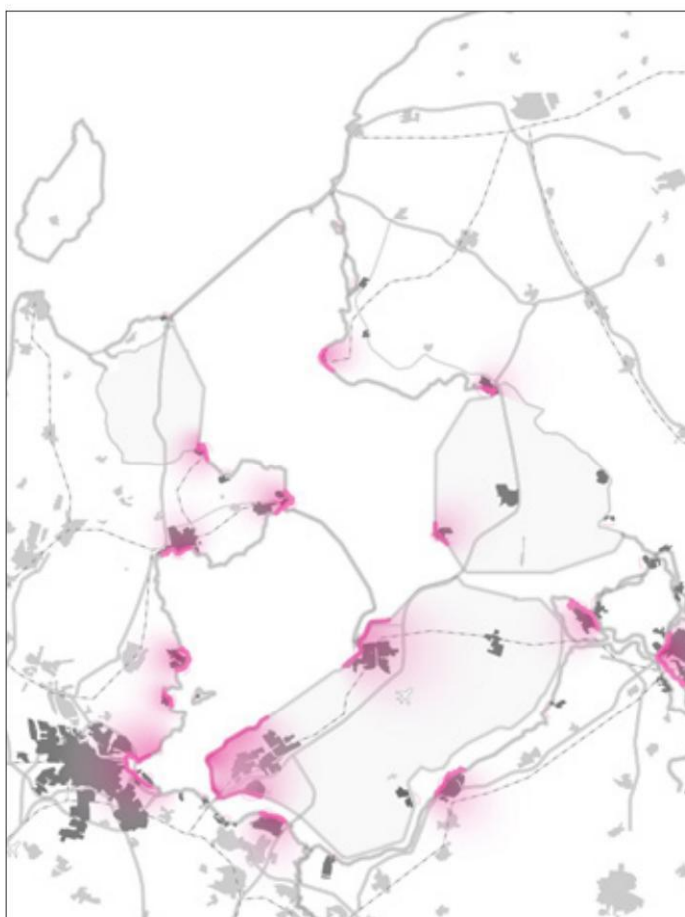
Het nieuwe land en de bijbehorende nieuwe dijken contrasteren sterk met het oude land en de oude zeedijken. Dit contrast is zeer bepalend voor de identiteit van het IJsselmeergebied. Bij de Wieringermeer en de Noordoostpolder vormen de oude zeedijken de grens tussen het oude land en het nieuwe land.

De IJsselmeerpolders staan nog steeds model voor ruimtelijke vernieuwing en Nederlandse ingenieurskunst. Ze bieden over het algemeen meer mogelijkheden voor de inpassing van nieuwe functies dan het oude land. De bodem bestaat overwegend uit vruchtbare klei. Wel hebben sommige polders te maken met bodemdaling en brakke kwel.

Watersysteem

Het watersysteem bestaat uit verschillende componenten met een eigen morfologie, dynamiek en ecologie. Het Markermeer en de Randmeren zijn relatief ondiep en hebben weinig variatie in het onderwatmilieu. Het IJsselmeer is een dynamischer systeem met meer variatie. De hydrologische en ecologische uitwisseling tussen de verschillende componenten is beperkt. De IJssel mondt vrij uit in het IJsselmeer, maar alle andere waterverbindingen met het achterland gaan via sluizen, stuwen en gemalen. Het peilbeheer is zeer bepalend voor de natuurwaarden en voor de gebruiksmogelijkheden van het gebied.

Stedelijk netwerk

De Metropoolregio Amsterdam en de Netwerkstad Zwolle-Kampen zijn de grotere stedelijke conglomeraties aan de zuid- en oostflank van het IJsselmeergebied. Hier concentreren zich de stedelijke dynamiek, met nog een forse woningbouwopgave, en de doorgaande infrastructuur. De noordflank heeft een meer landelijk karakter en is minder goed ontsloten. Dit deel heeft te maken met economische en demografische krimp.

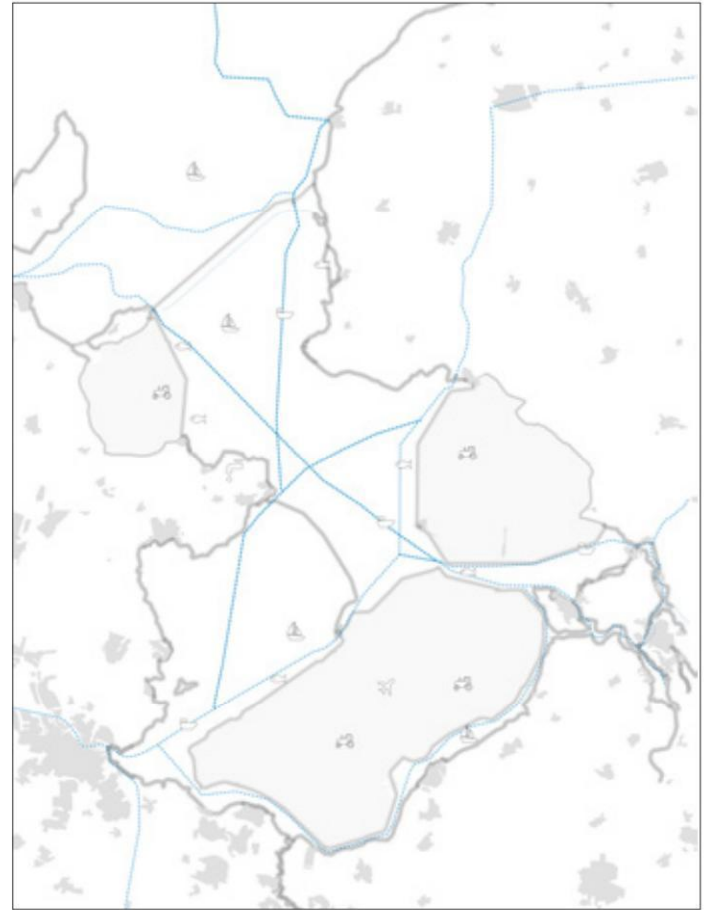
Bijlage 1: Landschap in lagen

Energienetwerk

De mogelijkheden voor energietransitie worden mede bepaald door het bestaande energienetwerk. De kaart laat het hoofdelektriciteitsnetwerk zien en de bestaande en geplande windmolens.

Voor thermische energiewinning is de aanwezigheid van warmteproducenten en warmtevragers sturend. Deze zitten vooral in het stedelijk gebied. Voor geothermische energiewinning is ook de temperatuur van de diepere aardlagen sturend.

Vaarnetwerk

Het IJsselmeergebied heeft verschillende vaargeulen voor de beroepsvaart en is verbonden met de vaarroutes over de Noordzee en het Europese binnenvaartnetwerk. Het kan daarin een belangrijke schakelfunctie vervullen.

